

**Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta**

Katedra pedagogiky a psychologie

TŘÍDNICKÉ HODINY NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Bakalářská práce

Autor:

Studijní program:

Studijní obor:

Vedoucí práce:

Kateřina Komorousová

B7507 Specializace v pedagogice

K - BUPV 2.ročník L/S

Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Hradec Králové

2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kateřina Komorousová
Studium:	P16K0214
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Učitelství praktického vyučování
Název bakalářské práce:	Třídnické hodiny na středních školách
Název bakalářské práce A):	Form Teacher Lessons at Secondary Schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na práci třídního učitele s mimořádným zřetelem na vedení třídnických hodin. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na funkce a povinnosti třídního učitele, zabývá se plánováním a řízením výchovy ve třídě s ohledem na věkové zvláštnosti žáků. Empirická část práce se věnuje analýze dotazníkového šetření konaného na vybraných středních školách v Královéhradeckém kraji, které bude zaměřeno na zjišťování názorů třídních učitelů a žáků na organizaci a význam třídnických hodin.

KŘIVOHLAVÝ, J. Sociální opora učitele a žáka. In ŘEHULKA, E., ŘEHULKOVÁ, O. (ed.) *Učitelé a zdraví 4. Brno : Psychologický ústav AV ČR (Nakladatelství-Pavel Křepelka), 2002. ISBN 80-902653-9-4. MANNIOVÁ, J. Učitel v procese výchovy a vztahov. Bratislava : AXIMA, 2008. 198 s. ISBN 978-80-969178-5-3.*

STŘELEČ, S., KRÁTKÁ, J. *Názory třídních učitelů na způsoby ovlivňování zdraví svých žáků. In ŘEHULKA, E. (ed.) Škola a zdraví pro 21. století 1 /School and health 21. 28.-30. srpna 2006. Brno : Paido, 2006.*

VETEŠKA, J. TURECKIOVÁ, M.: *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 132 s. ISBN 978-80-86723-54-9.*

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.*

Garantující pracoviště:	Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Irena Loudová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Carmen Simonová
Datum zadání závěrečné práce:	11.2.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Ireny Loudové, Ph.D. vedoucí této práce a uvedla jsem všechny prameny a zdroje, které jsem použila.

V Hradci Králové, dne

.....
Kateřina Komorousová

Poděkování

Děkuji Mgr. Ireně Loudové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a cenné připomínky, které mi byly poskytnuty. Rovněž děkuji všem třídním učitelům, učitelům a žákům za ochotný přístup k poskytování osobních zkušeností v dotazníkovém průzkumu, na kterém se podílely SŠ v Jaroměři a v Hradci Králové.

Anotace:

KOMOROUSOVÁ, Kateřina. *Třídnické hodiny na středních školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 57 s. Bakalářská práce.

Významu pravidelných třídnických hodin, jako prevence a rozpoznávání rizikového chování žáků, je v současné době věnována zvýšená pozornost. Třídnické hodiny nebo i jiná forma spolupráce mezi třídními učiteli a žáky, jako je např. školní parlament, žákovská rada a jiné možnosti, by měly nejen podchycovat, ale i řešit přestupky, jejichž charakter lze považovat za rizikový. Teoretická část je věnována obecným pojmům z oblasti vedení třídnických hodin na středních školách a jejich aplikace do školního prostředí. Empirická část zjišťuje pomocí dotazníkového šetření vliv třídnických hodin na celkové klima středních škol a současně vyjadřuje i podíl třídnických hodin na odhalování rizikového chování žáků.

Klíčová slova: ředitel školy, třídní učitel, učitelé, žáci, psychologové, rodiče

Annotation

KOMOROUSOVÁ, Kateřina. *Form teacher lessons at secondary schools*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Faculty of Education 2019, 57 p. Bachelor thesis.

The importance of regular form teacher lessons such as the prevention and recognition of pupils' risk behaviour is currently being paid increased attention. The form teacher lessons or other forms of cooperation between the form (classroom, class) teachers and the pupils such as school parliament, pupil council and other options should not only expose but also solve offences which can be considered to be at risk. The theoretical part is devoted to general concepts from the field of managing of form teacher classes at secondary schools and their application to the school environment. The empirical part of the survey examines the impact of form class teacher classrooms on the overall clima of secondary schools and at the same time it expresses the proportion of the form teacher lessons to the detection of the pupils' risk behaviour. It is based on the questionnaires which were given to the form (class) teachers, teachers and pupils.

Key words: the headmaster, form (class, classroom) teacher, teachers, pupils, psychologists, parents

Obsah

Úvod.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
Cíl teoretické části	9
1.1 Vývoj školství	9
1.2 Třídní učitel jako nositel výchovy a vzdělání na SŠ	12
1.3 Třídnické hodiny na středních školách	15
1.4 Postupy organizování třídnických hodin.....	16
1.4.1 Cíle třídnických hodin	19
1.4.2 Náplň třídnických hodin	20
1.4.3 Vedení třídnické hodiny.....	22
1.5 Analýza současného stavu školství	24
1.6 Třídnické hodiny – klady i zápory	25
1.6.1 Reakce MŠMT na současné potřeby	26
1.7 Předmět zkoumání.....	28
1.7.1 Literární zdroje	28
1.7.2 Zvolený postup	30
II. PRAKTICKÁ (EMPIRICKÁ) ČÁST.....	31
Cíl praktické části	31
2.1 Kvalifikovaný předpoklad k praktické části	31
2.2 Předmět zkoumání a jeho příprava	32
2.3 Metodologie výzkumu	32
Zpracování a vyhodnocení dotazníkového šetření.....	33
2.6 Kvantitativní vyhodnocení žáků SŠ:.....	34
2.7 Kvantitativní vyhodnocení učitelů SŠ:	39
3. ZÁVĚR	45
4. POUŽITÁ LITERATURA	49
Přílohy:.....	52

Úvod

Autorka bakalářské práce se zaměřuje na aktuální téma vedení třídnických hodin na středních školách s mimořádným zřetelem na práci třídního učitele jako nositele, který je zodpovědný za jejich přípravu, organizování a vedení. Teoretickou část tvoří kvalifikovaná rešerše z dostupné české i zahraniční literatury a je věnována rozmanitým činnostem a povinnostem třídního učitele. Zabývá se plánováním a řízením výchovy ve třídě s ohledem na věkové zvláštnosti žáků. Hlavním cílem bakalářské práce je vytvořit komplexní náhled na problematiku třídnických hodin, jejich význam v souvislosti s moderními postupy a trendy ve výchově žáků. První otázka byla věnována správnému pochopení, a to z jazykového hlediska – rozdílu mezi výrazem *třídní* (např. kniha) a *třídnická* (hodina).

Z jazykového rozboru je zřejmé, že slovo třídní se vztahuje ke konkrétní osobě či věci, jako je již zmíněná třídní kniha nebo třídní učitel, naproti tomu třídnická hodina má svůj vlastní obsah a zabývá se životem uvnitř určité skupiny, kterou tvoří učitel a žák. Z tohoto pohledu je třídnická hodina nezaměnitelná s jakýmkoliv jiným vyjádřením a má svá pravidla, která by měla flexibilně reagovat na situaci a potřeby v dané skupině.

Bakalářská práce je rozdělena na několik částí, a to tak, aby přehledně vyjádřila nejen současnost, ale byla obrazem vývoje školství z historického hlediska. Každá generace musí reagovat na současný společenský, ale i politický vývoj společnosti a každá část si proto zaslouží hlubší pohled s vědomím nosného tématu *třídnické hodiny na středních školách*.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Cíl teoretické části

Cílem teoretické části bakalářské práce je hlubší pohled na význam a využití třídnických hodin jako prevence proti negativním jevům chování žáků na středních školách. Střední školy a jejich žáci patří do velmi rizikové skupiny s ohledem na skutečnost, že se jedná o pubescenty a adolescenty, se kterými musí být jednáno odlišně a specificky než se žáky základních škol.

V posledních letech je předmětem zájmu, a to nejen MŠMT, ale i dalších institucí prevence proti šikaně, kyberšikaně, drogovým závislostem a alkoholismu. Právě konání třídnických hodin by mělo tyto negativní jevy pomoci nejen odhalovat, ale je i v rámci svých možností řešit, případně i s pomocí odborníků.

1.1 Vývoj školství

„Kdo nezná historii, nemůže pochopit současnost.“

- George Santayana

Tento citát je nám známý, možná tak dobře neznáme jeho autora, ale o pravdivosti nelze pochybovat. Zcela záměrně a logicky jsem si vybrala na úvod právě pojednání o J. A. Komenském. Ne nadarmo je nazýván učitelem národů, vždyť předběhl svoji dobu o celá tisíciletí. Z jeho Velké didaktiky je dodnes čerpáno, a není náhodou, že byla přeložena do mnoha cizích jazyků. Komenský je právem dodnes uznáván jako kantor, vědec, myslitel. Citace, ve kterých se zabývá právě vztahem kantor (dřívější pojmenování pro učitele, které také přežilo celá tisíciletí a dodnes mu všichni rozumí) – žák – rodiče a jejich nutnost vzájemné komunikace se do dnešních dnů objevují v různých podobách v odborné literatuře.

„Komenský jako zakladatel moderní pedagogiky. Když počátkem 17. století Komenský navrhoval organizaci školství v podobném duchu, jako známe dnes, položil vlastně základy moderní pedagogiky. Prosazoval vzdělávání dětí od 6 let, definoval, jak má vypadat školní týden, celý rok i prázdniny. Mimo jiné přikládal důraz na vyučování v mateřském jazyce, žáci měli podle něj probírat látku od lehčí ke složitější. Ve třídách měli být společně žáci stejného věku a stejné úrovně znalostí. Kládl důraz i na materiály, ze kterých se studenti měli učit – učebnice by měly být aktuální, přehledné a profesori by měli přesně vědět, jak s nimi pracovat. Komenský odmítal tělesné tresty za neznalost, ale za porušení slušného chování je v některých případech připouštěl. Tvrdil, že člověk by měl chodit do školy do svých

čtyřicet let, poté by měl cestovat. ¹ Jak úžasné a zároveň smutné, že ve své době nebyl dostatečně doceněn, ale není to nikterak nepochopitelné, když si představíme, v jaké době žil a tvořil.

Na přelomu 17. a 18. století, po skončení 30-ti leté války, bylo školství ve značném úpadku, na vesnicích byla situace ještě horší, učil ten, kdo uměl číst, psát a počítat, zpravidla se učilo buď na faře nebo v klášteře, protože mniši patřili k těm vzdělanějším, naproti tomu kantoři učili převážně ve svých obydlích, která patřila k těm nejskromnějším.

Ve městech sice vznikaly zvláštní domy, kde se vyučovalo, ale vzdělání bylo určeno především chlapcům, dívky neměly takový přístup ke vzdělání, pokud nepocházely ze šlechtických rodin. V dalších desetiletích se střídala období, která byla ke vzdělání vstřícnější nebo naopak, bohatí a zejména kněží měli raději lid nevzdělaný, který se dal lehčeji ovládat.

Další přelom nastal v době Marie Terezie. V roce 1774 byl vydán Všeobecný školní řád. Mylně je však uváděno, že se jednalo o povinnou školní docházku, tento řád stanovil všeobecnou vzdělávací povinnost a stanovil šestiletou školní docházku i systém škol, dále náplně škol na venkově a ve městech, dále rozsah přípravných kurzů pro učitele a v neposlední řadě byl stanoven dozor tuzemskými školními komisemi. Z dnešního pohledu se jednalo o průlomové opatření, které však ještě zdaleka neumožňovalo vzdělání pro všechny. Povinná školní docházka byla zavedena až v roce 1805, základ však položila Marie Terezie, která chtěla za své vlády zvýšit všeobecnou vzdělanost obyvatelstva. Až po zřízení nižších škol se v r. 1775 stalo středem zájmu zřízení druhého stupně školské soustavy – gymnázia.

Elementární školství z r. 1774 zůstalo v platnosti až do roku 1808, ale i v letech 1808 – 1818 byla provedena reorganizace gymnázií a výuka byla rozšířena z pěti na šest let. V roce 1869 byly zavedeny maturity, které tvořily základ pro následné studium. Teprve s obdobím středního stupně vzdělání vyvstává otázka, jak byly řešeny organizační, ale i výchovné metody na těchto školách, jistě to nebylo prostřednictvím třídnických hodin. Třídní učitel zde ale sehrával velkou roli, spolupracoval s ostatními učiteli, závažnější případy řešil ředitel, ale stranou nezůstávali ani rodiče.

Dalším zásadním obdobím byla první světová válka. Během ní byly kladeny na žáky i učitele, a to zejména na středních školách, stále větší nároky. Už na začátku války dostaly

¹*Extra.cz* [online]. [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.extra.cz/ucitel-narodu-jan-amos-komensky-co-vsechno-pro-nas-udelal-a-jak-zil>

školy pokyny z c. a k. ministerstva kultury a vyučování, aby se i ony zapojily do válečného snažení, mládež má být nadále vychovávána k vlastenectví, k lásce k vojsku i panovníkovi. Byla obnovena vojenská výchova, jejímž cílem bylo mladé chlapce připravit ke službě v armádě.

„V plnění provládní politiky pokračovaly vyšší školské orgány i v dalších letech války. Na žádost ministerstva kultury a vyučování a českého místopředsedy byly např. v roce 1916 po zásahu české zemské školní rady staženy z výuky učebnice a čítanky, v nichž se objevovali autoři nepohodlní vládě a dobové propagandě. Docházelo také k uzavírání českých škol a gymnázií.“²

Období mezi dvěma válkami je charakteristické složitými zápasy o novou školu, vznikaly např. pokusné školy, které vyjadřovaly politické vlivy jednotlivých uskupení, avšak ve výsledku bylo zřejmé, že přes určitou naléhavost se ukázala i určitá bezvýchodnost. V tomto období, i přes snahu pedagogického reformismu, se značně projevovaly charakteristické znaky a rysy ovlivněné názory jednotlivých učitelů. Ani v tomto období nebyly předmětem zájmu třídnické hodiny, informace a spolupráce kantor – žák – rodič – pokračovala již zaběhnutými postupy, i když se pokrokoví učitelé snažili hledat nové formy a metody, jak zvýšit úroveň výchovy a vzdělání.

Velmi tragickým obdobím byla bezesporu okupace Německem, která zabrzдила pozitivní vývoj českého školství, kromě uzavření vysokých škol se zavíraly i školy střední, školství podléhalo nacistické ideologii. Školství ve druhé polovině 20. století výrazně ovlivnili komunisté, i když provedli v letech 1948, 1953, 1960 a 1984 řadu reforem, obsah učiva ovlivnila komunistická ideologie.

Od 60. let začali maturovat i žáci na různých typech odborných učilišť, i když maturita byla původně chápána jako „vstupenka“ pro vstup na VŠ. Po listopadu 1989 se český školský systém otevřel různým možnostem, znovu začaly fungovat víceletá gymnázia, církevní a soukromé školy.

Z tohoto stručného přehledu dějinného vývoje je zřejmé, jak složité byly a jsou cesty vývoje školství. Tento proces však stále pokračuje. Podrobný rozbor jednotlivých období však z pohledu tématu mé bakalářské práce však není nutný ani žádoucí, je však dobrým obrázkem doby minulé, bez kterého by nešlo navázat na současné poznatky z našeho školství, a to zejména na potřebu a nutnost věnovat náležitou pozornost postavení třídních učitelů jako nejdůležitějšího článku výchovy a výuky na všech typech škol.

² ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*, Praha, Lidové noviny, 2001, s. 279–280.

1.2 Třídní učitel jako nositel výchovy a vzdělání na SŠ

S rolí třídního učitele se setkáváme poprvé v období, kdy byla výchova a vzdělávání zpřístupněna všem a vyučování pobíhalo pro více studentů ve třídách. Tento způsob jediného organizátora vyučování již koneckonců doporučoval ve své Velké didaktice už Komenský. Pravdou je, že na vyšším stupni školy byl třídní učitel současně jediným učitelem třídy. S postupem času se však začíná školství rozvíjet a vzniká potřeba specializace učitelů pro jednotlivé předměty. V tom okamžiku se i role třídního učitele začíná měnit. Na tyto změny má pochopitelně vliv i politické a společenské klima země.

Studium a obecně školství je záležitostí všech, protože každý z nás určitý stupeň vzdělání absolvoval. Každý, kdo studoval střední školu, třeba zapomněl na učitele, kteří učili určité předměty, ale ve většině případů na toho svého třídního učitele vzpomíná celý život. Jde ale o to, zda vzpomíná v dobrém nebo si po celý život nese s sebou pocit nespravedlnosti nebo dokonce křivdy. Jde tedy o velmi složitý vztah mezi žáky – třídním učitelem, potažmo učiteli vůbec – školou – rodiči, ale i veřejností.

Ti, kteří vzpomínají s láskou a úctou na svého učitele, nemají potřebu ani v rodině, ani na veřejnosti se na školství dívat moc kriticky. Naopak, člověk, který jako student neprožíval studentská léta v přátelském a ze strany třídního učitele chápavém prostředí, se ke školství jako celku staví kriticky, až s despektem. Bohužel i díky mnohým médiím může být vztah veřejnosti velmi negativní. Pokud takovýto člověk ve své rodině, ve které vyrůstají žáci střední školy, má se svým třídním učitelem špatné zkušenosti a svůj despekt dává stále najevo, může to být moment, který zapříčiní negativní chování jeho potomka vůči všem učitelům. Je potom na nich, aby žáka přesvědčili, že jemu se nic takového nestane, anebo by se stát nemělo. Dobrý třídní učitel se jistě bude snažit hledat příčinu negativního chování, ale to asi nepůjde bez spolupráce s rodinou. Kvalifikovaný a zkušený učitel brzy odhalí, co je příčinou, a bude se snažit o nápravu.

Je nutné si především uvědomit, kdo každodenně usedá do lavic, jsou to pubescenti a adolescenti, kteří prožívají úspěchy, ale hlavně nezdary velmi citlivě, „cloumají“ s nimi hormony, mnohdy si nevědí rady sami se sebou, navíc je pro ně i přestup ze ZŠ mnohdy velmi stresující, ztrácejí své dlouholeté kamarády. Pro ty, kteří navíc jsou nuceni trávit hodně času dojížděním, je situace ještě složitější. Třídního učitele pověřuje třídnictvím ředitel školy. Převážnou část pedagogů tvoří ženy, a pak může nastat problém, že je náhle ředitel školy nucen pověřit třídnictvím jiného pedagoga. Ti zkušenější jsou zpravidla tak vytížení, že musí pověřit třídním učitelem mladého, nezkušeného pedagoga, který, kromě zmiňovaného

třídnictví, má svůj učební plán, musí se věnovat přípravě, mnohdy také vede odborné kroužky. (Podlahová, 2004, s. 140)

Je obecně známo, že i školství je zahrnováno neúměrným množstvím administrativy, to se zejména týká i třídního učitele. Vedle samotné výuky musí tedy zvládnout třídní učitel nejen administrativu, orientovat se ve svěřených žácích, spolupracovat s ostatními pedagogy a v neposlední řadě s rodiči. Rodiče, bohužel, z tohoto procesu často vypadávají, a to z důvodu, který s sebou nese trend současných sociálních poměrů. Mnozí rodiče, ač by se rádi a častěji zajímali o studium svých dětí, si to z pracovního vytížení nemohou dovolit, zaměstnavatel jim to buď neumožní, nebo se prostě jenom bojí, že přijdou o práci. Když jeden z činitelů selže – škola – student – rodina, je velmi obtížné se současně s výukou plnohodnotně věnovat i výchově. Laická i odborná veřejnost se shodují právě na tom, že se na výchově, na jejich dobrých či špatných výsledcích, podílejí právě rodina a škola. Proto je zcela pochopitelné, že je největší pozornost věnována právě těm institucím, které jsou v každodenním kontaktu s žáky, což je především škola. Rodiče prý jsou k výchově hůře vybaveni, nejsou profesionály, a proto je tady škola a učitelé, kteří mají výchovně působit na žáky. Je jasné a neoddiskutovatelné, jak velký význam má osobnost učitele pro celou společnost, a proto se prý odborníci snaží definovat to, co znamená dobrý učitel, co může každý učitel udělat proto, aby tím dobrým učitelem byl, zvláště pak dobrým třídním učitelem.

Stěžejní úlohu na výchovu má od raného dětství rodina, proč by tomu mělo být v dospělosti jinak. Jestliže rodina vede svoje dítě k tomu, aby bylo slušné, neubližovalo, mělo úctu k hodnotám, potlačovalo v něm agresivní chování třeba ve spolupráci i s odborníky, a byla svým jednáním a chováním příkladem, měla by být i nadále významným partnerem při výchově. Nebo je to právě proto, že společnost potlačuje právo a povinnost rodičů přímo zodpovídat za chování svých dětí, a proto tuto povinnost výchovy má z velké části zajistit škola. Jsou rodiny, které jako vychovatelé selhaly, ale právě těm by bylo potřeba, a to i prostřednictvím třídního učitele, jejich nezastupitelnou roli připomenout.

V současném školském systému se od třídních učitelů podle oficiálních zdrojů očekává především plnění koordinačních a integračních funkcí.

- zřetel k vývoji jednotlivých žáků i žakovského kolektivu jako celku,
- co nejužší a nejdůvěrnější kontakt se žáky své třídy, založený na oboustranné ochotě ke spolupráci,
- pozitivní vztah k žákům
- péče o rozvoj individuality každého žáka

- permanentní stimulace a posilování aktivity, iniciativy, samostatnosti a tvořivosti žáků
- spolupráce s rodinou žáka^{3,4,5}

Třídní učitel hraje v životě svých žáků velkou roli a může na ně mít velký vliv. Právě ve chvíli, kdy přestane třídní učitel brát své svěřené žáky jen jako subjekty, které mají cvičit paměť, psát úkoly, být poslušní a nedělat mu problémy, otevře se prostor pro navázání plnohodnotného pedagogického vztahu, ve kterém půjde o komplexnější ovlivňování a rozvoj osobnosti žáka. Třídní učitel tedy nemusí mít jen administrativní funkce, ale má potenciál být neakulturačním pracovníkem, tedy osobou, která se mladému člověku snaží pomoci nalézt vlastní místo ve světě, zvládat emoce a orientovat se v životě, pochopit vlastní kulturu. Tento příspěvek tedy měl jak ve stávajících třídních učitelích, tak v těch, kteří se na tuto úlohu chystají, vzbudit chuť nebrat třídnictví jako „administrativu“, ale jako jistý druh poslání. Z uvedeného teoretického přehledu kompetencí a činností mělo být patrné, že mandát k tomu nejen „učit“, ale i přispívat k celkovému rozvoji osobnosti žáka, třídní učitel má. Přitom je jasné, že to na třídní učitele klade vyšší nároky a je třeba pracovat a rozvíjet celoživotně nejen odbornou a didaktickou stránku, ale i „lidskou“ a výchovnou. (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 400)

Socialistické Československo mělo heslo „Rodina – základ společnosti“. Z toho vycházely i pokyny pro postupy na školách. Rizikovým jevům, tak jak je chápeme v současnosti, nebyla věnována téměř žádná pozornost, i když šikana existovala, ale řešila se v rámci školy, bylo nežádoucí ji zveřejňovat. Úkolem rodičů bylo vychovávat a učitelů učit. Je to velmi zjednodušené tvrzení, na výchově se i škola podílela významným dílem, už jen proto, že neexistovalo jiné spojení s žáky než přímá komunikace, tedy z očí do očí, rovněž tak spolupráce s rodiči musela nutně probíhat trochu odlišně než v současnosti.

Mobilní telefony byly drahé, a ne všem dostupné, internet v plenkách, PC byly dostupné jen těm movitějším, tablety prakticky neexistovaly. Proto bylo nutné udržovat osobní kontakty.

Třídní, spíš organizační pokyny školy – třídnické hodiny – byly spíše na základních školách, a to zpravidla jako nultá pravidelná a povinná hodina 1x max. dvakrát měsíčně. Střední školy, až na malé výjimky, třídnické hodiny vůbec neorganizovaly. Nebylo

³Čáp, J.: *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997

⁴Čáp, J.; MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 1997

⁵Fontana, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997

výjimkou, že třídní učitel k sdělení potřebných informací využíval také začátek své vlastní vyučovací hodiny.

Větší intenzita třídnické činnosti, ale i sdělení o prospěchu a chování bylo např. před vysvědčením, před různými dalšími školními aktivitami jako byla např. spartakiáda. Kázeňské přestupky řešili třídní učitel – žák – zákonný zástupce, popřípadě ředitel školy.

S tím, jak se začalo měnit společenské a politické klima bylo zcela pochopitelné, že se to významnou měrou odrazilo zejména ve školství. A nejen to, v posledních letech došlo i k významnému posunu v oblasti technologií. Mobilní telefony se začaly zabydlovat v domácnostech, přístup k internetu byl postupně zaváděn do všech středních, později i základních škol. Počítače jako Atari, který byl využíván převážně na hry, začaly rodiny vyměňovat za stále kvalitnější PC, internet se stával stále více dostupným, vznikaly sociální sítě. Demokracie a svoboda nabývala konkrétních rozměrů, ale v některých případech to negativně působilo i na učitele, zejména pak třídní učitele, protože nechtěli ztratit dominantní postavení ve třídě, nebyli ochotni vést se studenty dialog. Stojí však za zamyšlení, zda byli studenti na demokracii a svobodu dostatečně připraveni, vždyť demokracie má své mantinely, svá pravidla a vedle svobody je nutné postavit odpovědnost. Pokud existuje demokracie a svoboda jen jako bezmezná výhoda, pak je něco špatně. Proto se po revoluci a začátkem 21. století začalo více hovořit o nových úkolech školy, třídních učitelích, o zaměření a nutnosti třídnických hodin, které by měly být nápomocny v usměrňování chápání svobody a demokracie, ale současně, a to především reagovat na negativní skutečnosti, které s sebou veškerý rozvoj techniky, ale i společnosti přinesl.

1.3 Třídnické hodiny na středních školách

Ve Slovníku spisovného jazyka českého (Praha 1960—71) jsou u příd. jm. *třídní* — vztahujícího se k podst. jm. *třída* ve významu ‚vyučovací stupeň s určitým programem na (základních a středních) školách, zpravidla jeden postupný ročník; skupina žáků tohoto postupného ročníku‘ — uvedena spojení: *třídní učitel*, *třídní kniha*, *třídní výkaz* a *třídní důtka*.

Spojením *třídní učitel* se označuje učitel odpovědný za určitou třídu po stránce výchovné, organizační a administrativní. Synonymním výrazem tohoto spojení je samo zpodstatnělé příd. jm. *třídní*, k němuž lze utvořit vztahové příd. jm. *třídnický*. Jím se označují práce týkající se *třídnictví*, tzn. práce, které vykonává *třídní učitel* v souvislosti s vedením *třídy*. Dané práce vykonává učitel obvykle v *třídnické hodině*, tj. v hodině určené

k projednávání záležitostí třídy. Toto spojení je pro pojmenovávání uvedené hodiny mnohem přesnější a jednoznačnější než spojení *třídní hodina*. Z tohoto důvodu je ve školské praxi také ustálené a nepovažujeme za vhodné nahrazovat je méně přesným spojením *třídní hodina*. Ustálené je též spojení *třídnické práce*.⁶

Odborný výklad pojmu a poslání třídnických hodin jasně specifikují, co by se mělo od třídnických hodin očekávat, ale je jasné, že recept na kvalitní třídnické hodiny neexistuje, i když MŠMT k tomu opakovaně vydává metodické pokyny. A proto se znovu musíme vrátit k roli třídního učitele, která je opravdu velmi důležitá. Třídní učitel může vést třídu, stmelovat ji, řídí její aktivity, nebo ji může naopak rozklížit nespravedlivým trestáním nebo opakovaným kritizováním nedostatků nejen jednotlivců, ale zobecní svoji kritiku a samými negativy zahrne celou třídu.

Už ze jmenovaného je zcela zřejmé, že tento třídní učitel nemá jistě atribut dobrý nebo kvalitní a už vůbec ne oblíbený. I když jsme se v kapitole o třídním učiteli již zmiňovali o mnohém, co je na třídního učitele kladeno, může nastat pod tíhou všech nároků situace, kdy třídní učitel pojme třídnické hodiny pouze jako nástroj informační.

1.4 Postupy organizování třídnických hodin

Stav kázně ve třídách, které jsou základními jednotkami školy, ovlivňuje atmosféru v celé škole. Tato kázeň pak přímo ovlivňuje kvalitu výuky. Jestliže ve třídě vládne tolerance a přátelské vztahy, je to nejpřirozenější prevencí před tolik obávanou šikanou, která je bohužel v dnešní době velkým strašákem nejen pedagogů, ale i rodičů. Zde opět musím jmenovat úlohu třídního učitele, který má k žákům nejbližší, v rámci školy za ně odpovídá a je nezastupitelným spojovacím článkem jak mezi rodiči a školou, tak i mezi dalšími institucemi, které se nejen negativními vlivy, ale i závažnými formami vybočení z normálního fungování školy zabývají. Ředitel školy může stanovit konání třídnických hodin dvěma způsoby. Jednak je může začlenit do rozvrhu jako plnohodnotnou pedagogickou činnost a je zařadí je přímo do jeho pracovního úvazku. Pak se ovšem třídnická hodina musí konat pravidelně a třídní učitel se na ni musí připravit jako na každou vyučovací hodinu, je zařazena do přímé vyučovací povinnosti a je tedy součástí pedagogického úvazku učitele.

⁶*Naše řeč, ročník 71 (1988), číslo 2, s. 111*

Dalším faktem je začlenění tohoto předmětu do ŠVP a vytvoření názvu předmětu jako například úvod do studia, osobnostní výchova či název třídnická hodiny. Pokud jsou třídnické hodiny stanoveny jako nepravidelné, např. 1x za měsíc, musí být zaneseny do školního řádu a o jejich konání musí být informování písemně jak žáci, tak i rodiče. Pak ale není třídnická hodina honorována, ale hrazená jako např. dozor. Ke zřízení třídnických hodin vydalo MŠMT stanoviska a doporučení. To, jaký způsob bude na té které škole použit, je v přímé odpovědnosti ředitele školy. Kromě toho vydalo k organizování třídnických hodin dokument „*Metodika vedení třídnických hodin*“, která je součástí vzdělávání třídních učitelů a školních metodiků jako prevence škol a školských zařízení“.⁷

Třídní učitel by měl mít proto sám zájem na tom, pracovat se svou třídou v rámci třídnických hodin.

Metodika např. obsahuje:

- proč realizovat třídnické hodiny,
- cíle třídnických hodin,
- spolupráce mezi třídními pedagogy,
- náplň třídnických hodin,
- jak vést třídnické hodiny,
- jak ovlivňuje žáky celkové klima školy.⁸

*„Třídnické hodiny jsou pro mnoho vyučujících relativně novou záležitostí. V pravidelném rozvrhu se objevují teprve v posledních letech a na středních školách ještě spíše výjimečně. Na fakultách se tematice **třídnických hodin** věnuje minimální čas...“⁸*

S rozvojem sociálních sítí mají rodiče možnost pravidelně nahlédnout do hodnocení žáků, ale mohou si ověřit i akce organizované školou. Z tohoto pohledu se řadě středních škol zdála organizace třídních hodin jako zbytečná. Zejména v posledních letech vznikla ale potřeba, či přímo nutnost, vydat závazné pokyny pro organizování třídnických hodin i na SŠ. Největším a zásadním důvodem je to, že právě tato skupina pubescentů a adolescentů patří potencionálně mezi nejrizikovější skupinu. Jejich znalosti, ovládání technologií je na

⁷ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (č.j. 24 246/2008-6)

⁸ *Agentura Wenku* [online]. [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://wenku.cz/...download/metodika-TH-2018-Final.pdf>

vysoké úrovni, což je přímo láká rizikovému chování, což pochopitelně souvisí s již zmíněnou liberalizací školství.

Vyvstala proto nejen potřeba, ale i nutnost aktivně se, prostřednictvím školy, zaměřit na tuto skupinu a snažit se podchytit a předcházet negativním jevům na školách.

„Necháme-li žáky pravidelně sdělovat, co se jim ve třídě líbí a co ne, vede to k tomu, že se podaří podchytit a často i vyřešit řadu problémů, které jinak často přerostou do takřka neřešitelných rozměrů.“ (Dubec, 2007)

Nejde o to, abychom byli stejně otevření a sdílní jako žáci, jde o to – umožnit to jim, svým nehodnotícím a respektujícím postojem, který nám ale nebrání držet se vlastních norem a hodnot. Role třídního učitele je v iniciování a udržení respektující a bezpečné interakce mezi ním a studenty i mezi studenty navzájem. Nikdo nemusí při třídnické hodině říkat nebo dělat něco, co je mu nepříjemné. Nikdo nemusí souhlasit s něčím, s čím subjektivně nesouhlasí, nikdo by neměl být za své názory a postoje jakkoliv hodnocen, a to i v případě, kdy jsou tyto názory zcela evidentně nefunkční nebo neladí s většinovým světonázorem. Třídnická hodina má vytvářet prostor, kde každý může svůj názor říci, aniž by byl zesměšněn. A kde může slyšet názory na tutéž věc od ostatních a podle toho si případně samostatně modifikovat svůj pohled. (Skácelová, 2012, s. 99)

*„Nesouhlasím s jediným vaším slovem, ale vždy budu bojovat za vaše právo je říkat.“
– Voltair⁹*

Pokud tedy shrnu předchozí část, co je cílem třídnických hodin, a co bychom měli od nich očekávat. V jejich rámci může třídní učitel řešit aktuální problémy třídy, pravidelné organizování vytváří smysluplný prostor pro vyjádření žáků, co se jim líbí nebo naopak, co vidí jako problém, který by měl být vyřešen. Třídní učitel by měl dát prostor k aktivitě žáků, pokud tam není, měl by ji nenásilně podpořit. Vzájemným dialogem je potom obohacen nejen student, ale i učitel. Pokud probíhají třídnické hodiny v přátelské atmosféře a studenti jsou aktivní, může to konstruktivně ovlivnit třídu, ale i celou školu. Třídní učitel by měl pouze usměrňovat diskuzi, neměl by se stavět do pozice jediného odborníka na správné řešení. Pokud jsou hodiny dobře a kvalitně připraveny, jistě by se měl dostavit výsledek, který by měl vést studenty k samostatnosti, ale současně by měli přijímat odpovědnost.¹⁰

⁹ Citát je připisován Voltairovi, ale jeho autorství není zcela jisté, viz např.: *Wikicitáty: Voltair* [online]. [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <https://cs.wikiquote.org/wiki/Voltaire>

¹⁰ Skácelová, L.: *Metodika vedení třídnických hodin*, TOGGA, Praha, 2012, ISBN 978-80-7476-006-8

1.4.1 Cíle třídnických hodin

Mezi základní cíle by mělo patřit pozitivní vnímání reality, dále pak by měly vést k podpoře vytváření koheze třídy. Základem musí být kvalitní komunikace s respektem k žádoucím hodnotám, podpora profilace třídy. V neposlední řadě, což je dnes obzvláště důležité, by třídnické hodiny měly sloužit k prevenci rizikového chování.

Dalším, neméně důležitým cílem, je podpora důvěryhodného vztahu mezi žákem a třídním učitelem, což ale znamená, pravidelné organizování třídnických hodin, protože jedině to může tento vzájemný vztah důvěry posílit. Pokud tato důvěra existuje lze včas podchytit náznaky rizikového chování. Všechny tyto aktivity vedou i ke zlepšení vztahové atmosféry v celé škole.¹¹

Veškeré metodické pokyny vždycky zahrnují komplexní rozbor a doporučení v plném rozsahu, bez ohledu na cílovou skupinu. Doporučují toleranci, respekt, empatii, respekt demokracie, komunikační pravidla aj. Zamysleme se nad tím, zda tyto metodické pokyny jsou aplikovány v potřebném rozsahu již na základních školách. Pokud by tomu tak bylo, pro studenty na středních školách by pak šlo o přirozené pokračování něčeho známého. Pokud ale jsou na ZŠ třídnické hodiny na okraji pozornosti, pak to mají třídní učitelé středních škol velmi obtížné. O to víc by měly být třídnické hodiny pravidelnější, ale zapojování žáků pozvolné. Každá třída má zpravidla leadera třídy, někdy o tuto pozici je v rámci třídy sveden i boj. Předpokládejme, že je ideální sestava třídy, ve které jsou žáci na určité inteligenční úrovni, i když to, že byli přijati na střední školu, ještě neznamená, že se všichni chtějí nějak zviditelnit, že jsou všichni na stejné startovací čáře. Ze základních škol si přinášejí nejen rozdílnou úroveň znalostí, ale i celou řadu zkušeností, někdy, bohužel, i těch negativních. Možná byli i šikanováni, pak se zpravidla připojí k těm vůdcům třídy a rádi se na šikanování podílejí. Třídní učitel by měl rozpoznat, kdo je leaderem třídy, zda je vhodným mluvčím třídy nebo zda je potřeba jeho nadřazenost sledovat a krotit. Ovšem nejdůležitější je sdělit studentům, za jakým účelem a k čemu mají třídnické hodiny sloužit. Může však nastat problémová situace, studenti odmítnou aktivitu, je očividné, že mají mezi sebou napětí. Pokud je třídní učitel těmito reakcemi zaskočen, je nutné, aby sdělil studentům své pocity a zklamání. Tady bude cesta k nápravě dlouhá a složitá. Pokud se však podaří postupně získat alespoň část třídy pro spolupráci, bude svítat na lepší časy. Pokud se podaří

¹¹ Metodika vedení třídnických hodin na víceletých gymnáziích a středních školách

napravit některé konfliktní situace a třída jako celek pochopí, že i třídnická hodina k nápravě přispěla, bude cesta nadějná.

Text vznikl za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního programu Bezpečné klima v českých školách jako součást projektu Třídnická hodina – základ bezpečí PRCH-IPBK-0158/2017

Formy spolupráce mezi třídními učiteli a ostatními pedagogy

Pokud jsou třídnické hodiny systémově zavedeny v celé škole, jsou třídní učitelé vedeni k pravidelným formám spolupráce s ostatními třídními učiteli. Pracuje se horizontálně v rámci ročníku mezi jednotlivými paralelními třídami, stejně tak i vertikálně v rámci celé školy. Formy práce přirozeně iniciují vytvoření kooperujících vztahů mezi jednotlivými postupnými ročníky. Stejně tak je podporována kooperativní atmosféra mezi paralelními třídami. Pokud spolupráce mezi třídním učitelem a ostatními vyučujícími funguje dobře, je to pro třídního učitele velkým přínosem, může konzultovat s dalšími odborníky a vytvářet si i daleko přesnější obrázek o jednotlivých studentech, kromě toho jsou nápomocni i při přípravě třídnických hodin a jejich témat

1.4.2 Náplň třídnických hodin

„Dnes jsem pro vás připravila techniky, které nám mohou říci, jak se cítíme, když nás někdo kritizuje. Také je možné společně se zamyslet, proč dochází ke konfliktům mezi lidmi. Nebo: „Tak se mi zdá, že ještě nejsme úplně stmelený kolektiv a neznáme se ještě všichni navzájem dobře, tak se s tím dnes pokusíme něco udělat apod.“ (Fialová, 2017) To je jen několik málo příkladů, jak se postupně sblížit se studenty a vyzvat je k aktivní spolupráci. Je však nutné vždy řešit pouze jeden problém, protože odbíhání z tématu do tématu přinese spíš zmatek.

Třídnická hodina má tři základní etapy:

- 1) Úvodní aktivita- „naladění se na sebe“.
- 2) Hlavní tematická aktivita.
- 3) Shrnovací závěrečná reflexe (zpětná vazba).

Koncepce třídnické hodiny

Pochopitelně i třídnické hodiny budou zahrnovat i určité organizační pokyny, do hlavní části pak zahrneme aktivitu, která by měla posilovat vzájemnou spolupráci mezi žáky, diskuze jim pak umožní vzájemně se poznávat. Aktivita by měla vést k tomu, aby studenti dokázali tolerovat různé odlišnosti spolužáků a měl by být vytvořen dostatek prostoru, aby mohli žáci vyjadřovat své názory a dojmy. Je to ideální stav, který však nemůžeme očekávat okamžitě, je to postupný proces, který by se měl vyvíjet postupně od konkrétních zážitků a poznatků až po náročnější témata, která povedou k hlubšímu přemýšlení o třídě jako celku, ale i o jednotlivcích v dané skupině.

Žáci se budou, v ideálním případě, pravděpodobně velmi dlouho učit pracovat s jednotlivými technikami, než si plně uvědomí přínos pro dobrou atmosféru ve třídě, což by mělo i velmi dobrý vliv i na lepší prospěch. Pro třídního učitele to znamená vyzbrojit se mimořádnou trpělivostí, ale dlouhá doba, než se dostaví výsledky, by jej neměla odradit, spíše motivovat ke zvolení jiné techniky.

Dobře připravené a vedené třídnické hodiny dávají rovněž žákům možnost prezentovat své schopnosti a dovednosti, které není možné prezentovat ve výukových hodinách. Současně ale má třídní učitel možnost své žáky poznat mnohem lépe, a také jim bude lépe rozumět, což je velice cenná zkušenost. Pohled na fungování celé třídy by měl být prezentován nejen žáky, ale i třídním učitelem. Určitě to bude pro ně náročné, vyjádřit své pocity před třídním učitelem, ale pod vedením zkušeného pedagoga by se měly bariéry ostychu pomalu překonávat a záhy by se měli žáci naučit vyjadřovat své pocity, dojmy a názory. Otevřeně a bez ostychu vyjádřit, co se jim ve třídě líbí nebo nelíbí, co by chtěli změnit apod.

V neposlední řadě by se měly třídnické hodiny odehrávat v jiném prostoru nebo odlišném uspořádání třídy, které by se mělo výrazně odlišovat od klasického zasedacího pořádku. Už toto odlišné uspořádání určitě pomůže ke spontánnějšímu projevu studentů. (Dubec, 2007, s. 82)

Mimo předešlá doporučení je i vhodné zapojit do společné práce jak malé skupiny, tak i třeba dvojice, což napomůže vzájemnému poznání žáků. Tak mají žáci opakovaně možnost přijít tedy do kontaktu i se spolužáky, se kterými se jinak nebaví. Ale to už chce opravdu zkušeného třídního učitele. Vše by ale mělo mít svůj logický význam a v závěru by neměla chybět reflexe, které se musí zúčastnit všichni.

A co dělat, když se ve třídě vyskytnou negativní vztahy a objeví se ne náznaky, ale přímo šikana. Někde, bohužel, ani konkrétní projevy neřeší a přehlížejí je, což nemůže vést

k ničemu jinému než ke stupňování agrese. A v důsledku toho může dojít až k tragédii. Základem je prevence, individuální práce s agresory, ale i s šikanovanými. Je zřejmé, že v atmosféře strachu a napětí nelze očekávat dobré studijní výsledky.

Závěrečná část je nejdůležitější součástí celé třídnické hodiny, bez závěru bychom neměli opouštět třídu. Mohlo by se během aktivit stát, že je některé z dětí natolik rozladěné, že bude potřebovat ještě s třídním učitelem hovořit. Proto nesmíme tento závěr vynechat a věnujeme mu opravdu zvýšenou pozornost, a to každému sdělení každého dítěte i za cenu dřívějšího ukončení hlavní tematické aktivity Pocit nedůvěry mezi dětmi nebo k učiteli – bývá to obvyklé u tříd, které nejsou dobrým kolektivem a vztahy tam jsou nějak narušené. *„Technika může být i zdrojem smíchu a sklouzne k frašce – s největší pravděpodobností došlo k tomu, že byla užita aktivita, která se netrefila do emočního naladění dětí, přišla v nevhodné chvíli či situaci nebo je příliš intimní a dotýká se citlivých témat. Pak doporučujeme s aktivitou přestat a nahradit jí diskusi o pocitech dětí. Role „třídní šašek“ – nutné je hájit důstojnost dítěte za každou cenu. Velmi nebezpečné je, když je mezi dětmi někdo odstrkovaný, který nemá dobrou pozici ve skupině. Často se staví do role třídního šaška a snaží se svou nedokonalostí pobavit druhé. Je opravdu důležité, aby se mu tato stylizace přístupem vyučujícího nepotvrzovala. Braňme důstojnost tohoto dítěte za každou cenu. • Negativní zpětná vazba – největší problém nastává, když děti nejsou schopné vzájemné pozitivní zpětné vazby. Stále sklouzávají ke kritice, k negativnímu hodnocení. Stává se to v začátcích realizace třídnických hodin. • Nepředvídatelné situace, které nečekáte - v takovém případě radíme činnost pozastavit, sednout si s dětmi opět do kruhu a zeptat se jich, jak situaci vnímají.“¹²*

1.4.3 Vedení třídnické hodiny

Doporučení, jak vést třídnické hodiny, je celá řada. Třídní učitel musí vycházet nejen ze složení třídy, ale i ze studijního zaměření, v neposlední řadě i ze sociálních poměrů žáků. Snahou školy a pochopitelně i třídního učitele je, aby ve třídě panovala pohoda, aby se vytvořilo pozitivní klima pro školní práci. Žáky tak ve studiu nic neruší a prožívají obohacující interpersonální vztahy. Třída pak představuje jejich přirozenou (referenční) sociální skupinu, ve které se jim dostává emoční podpora, a saturují se jejich potřeby. Tak by to bylo užitečné a ideální. Ale jak víme, obvykle tomu tak nebývá. Třídnické hodiny jsou jedny z mála možností, kdy se třídní učitel setkává se svými žáky a projednává záležitosti a

¹² Fialová M.: *Metodika vedení třídnických hodin*. Praha: Univerzita Karlova, 2017

problémy, které se netýkají učiva. Má jedinečnou možnost pravidelně pracovat se vztahy uvnitř „své třídy“. (Kormanová, 2010) Zdroje kapitoly – další inspirace: Collins, Steinberg, 2006; Gillernová et al., 2011; Sýkorová, 2012; Šafářová, Ježek, Mareš, 2004.

Je naprosto zřejmé, že pouze každodenní pozorování a vyhodnocování chování žáků může odhalit, že se ve třídě vyskytují problémy, které je třeba řešit. Špatné vztahy mezi spolužáky nemusí být jediným problémem, dalším negativním jevem může být i problematický vztah mezi žáky a některými učiteli.

Pokud se jedná právě o narušené vztahy mezi žáky a některými učiteli, může to nepříznivě působit na vzdělávání. Řešení většinou očekává celá třída od třídního učitele a jeho aktivní přístup. Jak tedy v těchto případech je nejlepší postupovat? Následující text nabízí možnosti pedagoga v práci se třídou jako ucelenou sociální skupinou.

Jaké jsou nástroje, které může pedagog použít:

- Prvotní je diskuze se studenty a pojmenování problému či problémů.
- Pokud se dialog nedaří, lze použít zástupné techniky, jako jsou anketa, dotazník, napište mi aj.
- Pokud funguje žákovská samospráva, zapojit ji do řešení.
- Diskuze s ostatními pedagogy, jak oni nahlíží na vztah se studenty.
- Přizvání odborníka např. psychologa apod.
- Lze také zařadit mimořádnou mimoškolní akci aj.

Pochopitelně těch aktivit je více, právě k tomu slouží Metodické pokyny MŠMT, ale pokud nefungují jiné mechanismy, ani tyto nástroje nebudou samospasitelné. Záleží především na tom, jak problém vnímá třída. Může se stát, že vidí problém pouze třídní učitel, třída je přátelská, tedy problém žádný nevidí a ani jej nebude chtít řešit. I když se bude učitel snažit problém řešit, nemůže být úspěšný. Učitel musí totiž respektovat názor třídy, ale současně musí studenti cítit, že je nejen jejich třídním učitelem, ale současně by se neměl ze své třídy vyčleňovat. Řešení musí být vždy společná, kolektivní. Zároveň ale nepřebírat odpovědnost za vše, odpovědni jsou i žáci. Těm musí být jasné, že to není jen „jejich“ třída, ale že je třídní učitel její součástí, záleží tedy na přesné formulaci např. máme problém apod. Právě tak jako učitel nemohou se žáci, nebo alespoň někteří, chovat a tvářit, že se jich nic netýká. Je dobré v tomto případě jasně sdělit, že nikdo jiný, než oni společně, mohou vše vyřešit. Protože pedagog má víc zkušeností, měl by jim možná řešení přiblížit, a to třeba i více variant, pokud je problém složitější. A opět společně řešení, důležitá je pak zpětná vazba, zda je problém pryč, nebo zda se prozatím výsledek nedostavil. Důležité je vždy se

správně trefit do problému a snažit se vyřešení dovést do zdárného konce, kdy bude panovat oboustranná shoda a spokojenost. S výsledky by měli být seznámeni rodiče i vedení školy. Je jasné, že na takovou třídnickou hodinu se musí třídní učitel náležitě připravit. Může se však i stát, že řešení bude mnohem složitější a ani kantor nebude přesvědčen o správném postupu, upřímně by to měl studentům sdělit s tím, že udělá maximum, aby našli společně řešení, a bude nápomocen při realizaci. (Širůčková, Miovský, Skácelová, Gabrhelík a kol., 2012)

V této části jde spíše jak o teorii, tak i o praktické návody, které by mohly ve výsledku pomoci, pokud se najde obecná vůle na středních školách reagovat na riziková chování některou z nabízených možností. Ale abych byla i trochu optimistická nabízím jednu zajímavou zkušenost, i když doufám není jedinou zkušeností, a to pojetí třídnické hodiny společnou prací. Možná je toto jedna z možných budoucích cest. (Příloha č. 1)

1.5 Analýza současného stavu školství

Analyzovat současný stav školství s ohledem na implementaci třídnických hodin do vyučování, a to ať již jako součást výuky nebo jako nepravidelné setkání žáků se svými třídními učiteli je nejen obtížné, ale i rozporuplné. MŠMT vydává k organizování třídnických hodin neustále metodické pokyny, ale kromě toho nejen třídní učitele, ale i ostatní pedagogy zahrnuje množstvím doporučení k rozšíření obsahu učiva v jednotlivých předmětech. Všichni, kteří se výukou zabývají, se jednoznačně staví za redukci množství učiva, protože současný stav velmi poškozuje nejen žáky středních škol, ale již žáky ZŠ. Je všeobecně známo, že „opakování je matka moudrosti“, jak se však dá učivo opakovat tak, aby si jej žáci osvojili, když se těžko stihá probírat celý rozsah učiva. Kromě toho, že se na rozsah učiva musí učitelé kvalitně připravit, je všem naprosto jasné, že rozdíl mezi žáky, kteří nastupují do prvních ročníků středních škol, je poměrně velký. Navíc je, a to zejména na třídní učitele, jak již jsem uvedla, kladena stále větší náročnost v podobě administrativní práce. Není proto divu, že o třídnictví jako takové nebývá obvykle velký zájem.

1.6 Třídnické hodiny – klady i zápory

Nedílnou součástí výuky pak mají být třídnické hodiny, a to v různých podobách. Aby se této doporučené povinnosti třídní učitelé zhostili co nejlépe, zpravidla organizují třídnické hodiny jako nultou hodinu, a to jak již pravidelně či nepravidelně. Při nepravidelných třídnických hodinách by měli, podle metodického pokynu písemně vyrozumět studenty, ale i jejich rodiče. To je podle mě úplná utopie, třídní učitelé jsou rádi, pokud se rodiče o studia svých dětí vůbec zajímají. Většinou se o studium dětí starají rodiče bezproblémových studentů, rodiče těch, kteří by se naopak měli zajímat je ke spolupráci velmi těžké přimět. Někteří třídní učitelé přenesli odpovědnost za dění ve třídě na zvolený třídní parlament, který vznáší svoje požadavky nejen vůči třídnímu učiteli, ale se závažnějšími problémy či požadavky mohou mířit přímo až k řediteli školy. Kromě těchto povinností musí třídní učitel spolupracovat s ostatními pedagogy, aby si o své třídě a jejich studentech udělal co nejlepší obrázek. Když připočteme domácí přípravu, spolupráci s pedagogy, organizování třídnických hodin, spolupráci s rodiči, řešení výchovných problémů, vyplývajících z poznatků nejen z třídnických hodin, administrativní práce, je zcela pochopitelné, že odpovědní pedagogové volají po změnách. Důkladně jsem prostudovala materiály MŠMT a několik různých metodických pokynů k organizování právě třídnických hodin. Upřímně řečeno mně, jako pedagogovi, přišly některé doporučené postupy docela úsměvné, jako by ani autoři nevěděli, kdo na středních školách stojí proti třídnímu učiteli, že to jsou pubescenti a adolescenti. Nemám nic proti třídnickým hodinám, naopak, chápu jejich smysl, ale nevytvořili jsme si tuto situaci, kdy hledáme veškeré možnosti, jak předcházet rizikovým chováním nebo je odhalovat, tak trochu sami?

Po roce 1989 a v letech následujících, došlo ke značné liberalizaci školství, což vedlo k tomu, že učitelé obecně jsou sice postaveni do role nejen vyučujících, ale i odborníků na výchovu, kdy rodiče jsou trochu jakoby postaveni mimo odpovědnost. Kromě středních škol státních začaly vznikat SŠ soukromé, ale i církevní. Je proto pochopitelné, že zde nastal i rozdílný přístup k samotné výuce, ale i k prioritám, ke kterým se SŠ přiklonila. Jak šel čas, rozmohl se fenomén šikany, i když ta tu byla vždycky, ale ne v té podobě jako je dnes. Šikana mezi studenty se přenáší i na šikanu vůči pedagogům, dále jsou tu drogy, kyberšikana a další krutosti, které s sebou nese doba, ale i shovívavost při řešení rizikového chování. S kyberšikanou, kterou s sebou přinesl velký boom sociálních sítí, se setkáváme v různých podobách, bohužel někdy k tomu napomáhají, ač v dobrém úmyslu, i sami rodiče. Dovolí nekontrolovaně zveřejňovat na těchto sociálních sítích i velice osobní snímky či komentáře. A tak se stane, že se na sociálních sítích objeví nežádoucí snímky či komentáře nejen vůči

spolužákům, ale i učitelům a obrana proti takovému jednání není bohužel žádná. Nad celou situací jsem se hlouběji zamýšlela, protože mám doma také dvě studentky, a tak začátek budoucích problémů a rizikového chování je, podle mého názoru, již v rodinách, kde to možná s tou liberalizací přehnali, anebo jim vyhovuje, že by hlavní těžiště odhalování rizikového chování leželo na školách. Představme si, čím jsou děti od mala vystavovány, hry samé násilí, kdy postřílet ostatní je za body. Je to hra, ale dokáží pak tyto děti správně chápat realitu, v době, kdy se stávají středoškolskými studenty? Vidí v televizi opět násilí, studenti šikanojí učitelku, student svého učitele pobodá, jiný student postřílí své spolužáky i s učitelem. A do toho hádky v parlamentu, dokonce i sem tam facka, zkrátka vše dovoleno. Když už se školství liberalizovalo, byly správně nastaveny hranice, které by studenti neměli překročit?

Když jsem si jako téma bakalářské práce vybrala třídnické hodiny na středních školách, netušila jsem, kolik problémů se v této souvislosti objeví. V úvodu, v souvislosti s citátem Komenského, že proces vývoje školství není ukončen, jsem si uvědomila, jak jsou tato slova pravdivá, a to již byla vyřčena před několika staletími, nelze než zopakovat, že je právem nazýván „Učitelem národů.“

1.6.1 Reakce MŠMT na současné potřeby

V materiálech MŠMT, ale i ve sdělovacích prostředcích, jsem se dozvěděla, že i pro odborníky je tato situace neúnosná, a proto se na leden příštího roku připravuje konference, která by měla provést zásadní změny nejen v obsahu učiva, ale i v celkovém posílení postavení učitelů. Zejména by mělo dojít k redukci množství administrativy zatěžující zejména třídní učitele. Jako pedagog mohu jen doufat, že k jednání budou přizváni i ti, kteří mají k žákům nejbližší. Kromě toho školství jako celek je v posledních letech dost diskutovaným tématem a není tajemstvím, že je rovněž kritizováno širokou veřejností.

Po roce 1989 vznikaly vedle škol státních i školy církevní a soukromé. Zpočátku bylo jejich prioritou zajistit prostory, jejich vybavenost, financování a v neposlední řadě i zabezpečit dostatek kvalifikovaných pedagogů. Církevní školy se svým zaměřením trochu odlišují od státních a soukromých škol, ale jsou otevřeny všem studentům, a to i těm, kteří nevyznávají žádné náboženství, jejich povinností ani není tyto hodiny navštěvovat. A jak zde řeší otázku třídnických hodin? Obdobně jako školy státní, určujícím faktorem je ředitel školy, třídní učitelé, pokud mají se svou třídou víc hodin, řeší především organizační záležitosti v rámci výuky. Učitelé, kteří mají ve své třídě jen málo hodin, řeší organizační záležitosti na nepravidelných třídnických hodinách, které se ale ani vzdáleně nepodobají

doporučeným postupům a vypracované Metodice MŠMT. Soukromé i církevní školy jsou řízeny MŠMT, měly by brát Metodické pokyny v potaz.

Zajímavou informací rovněž je, že vzniklo 2 300 školních parlamentů, ale jen 20% pracuje, ale jen 80% ŠP pracuje vlastně jen formálně, ale nepracuje se s nimi, tak jak by se mělo. Podporu pro vznik ŠP najdeme v časopisu Třídní učitel. Významnou pomoc pro zájemce jsou semináře organizované Školou pro demokracii, a to na základě doporučení Rady Evropy.

Obsah seminářů:

<ul style="list-style-type: none">- Pečujete s námi o budoucnost demokracie.- Podporujete vznik parlamentů ve školách.- Pomáháte dětem vyrůstat v odpovědné občany.	<ul style="list-style-type: none">- Přispíváte k utváření zralé české společnosti.- Rozvíjíte s námi české školství.
---	---

Byla by to další možná cesta, pokud by fungovala. Ale to je bohužel zatím jen přání.

Jiná situace ale je v soukromých a církevních školách, které rovněž spadají pod MŠMT. Protože schvalovací řízení povolení zřízení soukromé školy podléhá přísným pravidlům, je v zájmu každé soukromé školy postupovat podle pravidel a Metodiky pro konání třídnických hodin. Při kontrolách se právě na tuto oblast inspektoři zaměřují. Bohužel ta důslednost není vždy a všude stejná.

Podle sdělení náměstka ministra pro řízení sekce vzdělávání jsou zpřísněna kritéria pro vznik nových soukromých a církevních škol. Zápis nové školy musí být podle jeho slov ve shodě s takzvaným Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR i příslušného kraje.

„V oblasti středního vzdělávání se vzhledem k dostačující nabídce širokého spektra oborů povoluje zápis nové střední školy nebo zvyšování jejich kapacit pouze ve výjimečných a odůvodněných případech. To jsou například obory vzdělání technického nebo přírodovědného zaměření,“¹³

Je zcela pochopitelné, že by mělo MŠMT reagovat na potřeby jednotlivých regionů, a to s ohledem na katastrofální nedostatek pracovníků technického zaměření, řemeslníků v učebních oborech s maturitou, tedy středoškolského vzdělání. Tady je problém ještě daleko složitější, do výchovného procesu zde vstupují třídní učitelé, další pedagogové, ale i

¹³ *Novinky.cz: Věda a školy* [online]. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/465021-soukrome-skoly-povolujeme-splni-li-kriteriia-brani-se-ministerstvo.html>

ti, kteří zodpovídají za odborný výcvik. Jistě i zde by byly třídnické hodiny přínosem, ale prioritou těchto technických oborů je připravit kvalitní a kvalifikované řemeslníky.

Se zájmem jsem si rovněž prostudovala mnoho materiálů souvisejících s tématem mé bakalářské práce, pročetla jsem také různé přístupy a názory třídních učitelů, ale i ředitelů, na třídnické hodiny na různých typech středních škol. Soustředila jsem se nejen na školy státní, ale i soukromé a církevní. Porovnávala jsem jednotlivé názory a snažila se o zobecnění těch názorů, které převažují. Snažila jsem se rovněž uvést zajímavé poznatky, které byly sice ojedinělé, ale neméně přínosné. A situace je mnohem, podle mého názoru, horší a složitější, než jsem očekávala. Chápu, že je současné školství předmětem kritiky široké veřejnosti a že po změnách volají i ředitelé, třídní učitelé, ale i řadoví pedagogové a v neposlední řadě i samotní studenti, ke kterým se pochopitelně připojují i rodiče.

Protože součástí mé práce je i empirická, tedy výzkumná část, jsem zvědavá, zda budou moje poznatky shodné se zkušenostmi jednotlivých subjektů. Celkové porovnání a hodnocení zpracuji v závěru celé práce.

1.7 Předmět zkoumání

Předmět zkoumání se bude zaměřovat na práci třídního učitele s mimořádným zřetelem na vedení třídnických hodin. Cílem bakalářské práce bude shrnout informace, věnující se problematice třídnických hodin, třídních učitelů a žáků středních škol. Sledovat jejich aktivitu, vzájemnou spolupráci, klima třídy a mezilidské vztahy, ale i zapojení rodičů do složité a důležité funkce třídního učitele.

Bakalářská práce směřuje k aktivitám a součinnosti všech činitelů, kteří patří do uzavřené skupiny, kterou je třída střední školy, a využití třídnických hodin jako významného činitele v odhalování a boji proti nebezpečným jevům naznačujícím rizikové chování a prevence proti němu.

1.7.1 Literární zdroje

Zdroje dat byly vybírány podle zadání bakalářské práce, ale také podle klíčových slov, která v různém rozsahu spadají do tohoto tématu. Při zadání klíčových slov v knihovnách jako třídní učitel, třídnická hodina, učitelé, žáci nebo rodiče, se otevřela nabídka knih, které se problematikou, a to zejména posláním, postavením a úlohou třídního učitele, třídnickými hodinami a s tím souvisejícími tématy zabývají.

Většina knih však byla již staršího data vydání, takže jsem se musela vymežit i obdobím 21. století. Knížky z minulého století byly sice zajímavé a mnohé z toho lze aplikovat i na současnost, ale v novějších knihách se projevuje i pokrok v celkovém postavení a požadavcích na kvalitu třídního učitele, prakticky na učitele obecně. V novějších vydáních se pochopitelně objevují i problémy a návody na jejich řešení,

Nejnáročnější bylo věnovat dostatek času návštěvám nejen knihoven, ale i studovny byly důležitým zdrojem, kde jsem si mohla z vybraných titulů porovnat pasáže jednotlivých autorů a po prostudování zpracovat z poznámek jednotlivá témata jako podklad pro psaní teoretické části.

Potřebné informace, které mi knihy nepřinesly, jsem hledala v jiných zdrojích, jako jsou např. internetové stránky nebo odborné tiskoviny určené pro pedagogy jako např. Učitelské noviny, kde je nosné téma „Třídnické hodiny na středních školách“. Nejdůležitější jsou k tématu Metodické pokyny, vydávány od počátku 21. století MŠMT v reakci na stále se zhoršující projevy rizikového chování na středních školách a návody na jejich řešení v rámci třídnických hodin. Šikana, kyberšikana, drogy, alkoholismus, ale i násilí mimo školy je velkým hrozcím nebezpečím. I v průběhu zpracování teoretické části budu i nadále sledovat vhodné materiály, ale i hromadné sdělovací prostředky, které budou relevantními zdroji pro moji bakalářskou práci.

Zdroje jsem vybírala tak, aby byla splněna podmínka jejich variability a korektnosti. Protože zdrojů je velké množství, vybírala jsem je pečlivě, a to podle zadaného a nosného tématu. U jednotlivých klíčových slov jsem porovnávala obsah, který byl v mnoha předlohách stejný, pouze uvedený z jiného úhlu pohledu nebo jinými slovy.

Největší pozornost jsem věnovala právě textům zabývajícím se třídnickými hodinami na středních školách, které tvoří nejdůležitější a hlavní část, a to i rozsahem kapitoly. Výběr toho nejdůležitějšího a nejdůležitějšího, vzhledem k nabízenému množství literatury, jsem velmi pečlivě studovala a zvažovala každou myšlenku, použitá slova, aby teoretická část byla pravdivá a srozumitelně vypovídající o stavu třídnických hodin na SŠ.

1.7.2 Zvolený postup

Nejdůležitějším bylo stanovit postup v souladu s osnovou bakalářské práce. Činnost jsem rozdělila do několika etap. První etapou bylo pátrání po zdrojích, a to nejen v knihovnách, ale i ve školách, po odborné literatuře a podporu tvořil internet a další zdroje, které byly pro mou práci potřebné a důležité. Po prostudování knih a shrnutí poznámek a tištěných podkladů, jsem začala s psaním základní osnovy práce.

Další etapu tvořilo základní zpracování úvodu a pohledu do historie, spolu s postavením třídního učitele a posláním třídnických hodin, následuje analytické zhodnocení současného stavu a postup při vybírání zdrojů a jejich využití v bakalářské práci. Předposlední etapou byla příprava empirické části a její samotná realizace. Poslední etapou je celkové zhodnocení empirické části a porovnání teoretické částí se zjištěnou skutečností bakalářské práce.

II. PRAKTICKÁ (EMPIRICKÁ) ČÁST

Cíl praktické části

Praktická, empirická část je zaměřena na dotazníkové šetření, které v sobě zahrnuje jak názory učitelů na konání třídnických hodin na středních školách, tak současně i zkušenosti a názory jejich žáků.

Praktická část obsahuje dále i výsledky dílčího šetření ke zjištění názorů učitelů a žáků z vybraných středních škol nejen na organizaci třídnických hodin, ale dotazníky byly zaměřeny na celkové klima třídy, spolupráci s rodiči, riziková chování, jejich odhalování a další možné formy spolupráce učitelů a žáků. Tyto dotazníky by měly odpovědět na základní otázku, jak třídnické hodiny na středních školách ovlivňují či neovlivňují celkový obraz života na vybraných středních školách.

2.1 Kvalifikovaný předpoklad k praktické části

Empirická část bakalářské práce věnuje prostor šetření, které se zaměřuje na výzkum třídnických hodin a práci se žáky třídními učiteli. V dnešní době se o tomto tématu začíná diskutovat, a to především proto, že se o dané téma zajímají nejen odborníci, ale i veřejnost je celkovým stavem našeho školství znepokojena. Empirickou část zaměřím na vztahy – třídní učitel – učitel – žák – rodiče a na celkový pohled – význam třídnických hodin na středních školách. Dále se budu ptát na vztah mezi třídním učitelem, žákem a rodičem. Proto bude můj pohled směřován ke zjištění názorů třídních učitelů a žáků na organizaci třídnických hodin.

Třídní učitelé na středních školách, kteří aktivně připravují pravidelné třídnické hodiny, mají větší možnost ovlivnit pozitivní klima ve třídě a odhalit riziková chování. Pravidelné třídnické hodiny pomáhají navazovat lepší komunikaci mezi učitelem a žákem. Při nepravidelných třídnických hodinách je klima třídy horší, a tím i prospěch. Žáci se cítí ve třídě bezpečněji, když mají důvěru ve svého třídního učitele. Pozitivní vztahy ve třídě mezi spolužáky, třídními učiteli a učiteli mají větší pravděpodobnost včas zamezit šikaně, kyberšikaně, alkoholismu a drogovým závislostem.

Cílem výzkumné části bude prostřednictvím dotazníků získat aktuální poznatky a názory třídních učitelů, učitelů a žáků na organizaci třídnických hodin. Kromě základní myšlenky fungování třídnických hodin byly do dotazníkového šetření zahrnuty i další doplňující otázky, které se bezprostředně k tomuto tématu vztahují.

2.2 Předmět zkoumání a jeho příprava

Předmětem zkoumání budou žáci a třídní učitelé a učitelé středních škol Královehradeckého kraje. Pro výzkum bylo zvoleno 5 středních škol s různým zaměřením výuky. Výzkum bude proveden dohromady u 200 respondentů, z toho 100 žáků prvních, druhých, třetích a čtvrtých ročníků ze středních škol v Hradci Králové a Jaroměři. Ze stejných škol, pro porovnání odpovědí, bylo osloveno 100 třídních učitelů a učitelů. Soubor respondentů bude tvořit celkem 200 žáků a pedagogů. Tento počet respondentů je možné považovat za dostačující pro výpovědní hodnotu získaných výsledků ze středních škol Královehradeckého kraje. Z důvodu zachování anonymity a Zákona na ochranu osobních údajů nebude požadován přesný údaj o věku, jméně a pohlaví.

2.3 Metodologie výzkumu

„Kvantitativní výzkumné pojetí zkoumá společenský jev za pomoci statistických metod analýzy dat. Tím umožní objektivní popis či analýzu určitého problému. Výhodou kvantitativního výzkumu je možnost získat velké množství odpovědí.“¹⁴

2.4 Technika dotazníkového šetření

Příprava výzkumu je nejpodstatnější částí bakalářské práce. Formulovat jistý problém není vůbec jednoduché. Jestliže byl formulován výzkumný problém, můžeme přistoupit k dalším krokům. Těmi jsou formulování předmětu výzkumu, cíle výzkumu a předpokladů.

Jako techniku sběru dat jsem si zvolila dotazníkové šetření. Dotazník je snad nejrozšířenější a nejpropracovanější technikou získávání dat, ale zároveň pomocí něj oslovíme velké množství zkoumaných osob a jeho zpracování je v podstatě rychlé.

Dotazníkové šetření jsem si vybrala díky objektivnosti dané metody. Jedná se o kladení otázek respondentům, díky kterým získám jednotlivé odpovědi. Navíc mohou být otázky kladeny tak, aby jejich formulace pomohla k získání konkrétního cíle. Samotný dotazník bude koncipován tak, aby byl rozdělen do dvou částí. V první části budou respondenti seznámeni s dotazníkem, s důvodem vzniku dotazníku, s pokyny k vyplnění dotazníku a poděkování za spolupráci. Důležitým úkolem bylo zvolit styl, jakým budou otázky pokládány, aby bylo v závěrečné části možné jednoznačné vyhodnocení. Z možných

¹⁴ Augur Consulting: Kvantitativní výzkum [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.augur-consulting.cz/kvantitativni-vyzkum.php>

odpovědi jsem nepoužila otevřené otázky, ale kombinaci polouzavřených a uzavřených otázek. Zvolenou metodu dotazníkového šetření pro žáky a pedagogy následně utřídím podle středních škol a zpracuji do tabulek četnosti odpovědí. Stejným způsobem budu postupovat u obou skupin respondentů. Do shrnutí budou zahrnuty zásadní odpovědi a porovnání pohledu žáků a pedagogů ve srovnatelných otázkách.

Zpracování a vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 5 středních škol Královehradeckého kraje. Bylo osloveno celkem 100 žáků, návratnost jejich dotazníků je plných 100 %. Ze stejných škol se výzkumného šetření zúčastnilo 85 pedagogů ze 100 oslovených, tedy 85 %. Soukromá škola v Hradci Králové disponuje celkem 15 pedagogy, takže dotazník vyplnili všichni, naproti tomu v Gymnáziu Jaroměř, i přes dostatečný počet vyučujících, dotazníky vyplnilo pouze 10 pedagogů, ostatní se na výzkumu odmítli podílet.

Kvantitativní vyhodnocení je zpracováno po jednotlivých školách, aby bylo možné srovnání výsledků. Ke každé otázce je ihned zpracován slovní komentář, a to u obou skupin, které jsou od sebe viditelně odděleny. První vyhodnocenou výzkumnou skupinou jsou žáci středních škol, druhou pak pedagogové.

Pro přehlednost jednotlivých SŠ jsou zvoleny zkratky:

Gymnázium Jaroměř	A
Gymnázium Hradec Králové	B
Střední odborná škola Hradec Králové	C
Střední odborná škola Hradec Králové	D
Soukromá škola Hradec Králové	E

2.6 Kvantitativní vyhodnocení žáků SŠ:

Príznivější výsledek

Nepříznivý výsledek

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
1. Otázka: Domníváte se, že jsou třídnické hodiny důležité:						
Ano	15	10	20	15	16	76 %
Ne	5	10	0	5	4	24 %

Na první otázku kladně odpovědělo 76 % žáků, 24 % se domnívá, že TH nejsou důležité. V průměru se pozitivně vyjádřilo 15 žáků a záporně 5 žáků, nejlepší výsledek vykazuje C, nevyhovující je výsledek B.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
2. Otázka: Probíhají ve Vaší třídě třídnické hodiny:						
Ano	6	11	12	15	15	59 %
Ne	14	9	8	5	5	41 %

Skutečnost se odráží ve 2. otázce, kde 59 % žáků potvrdilo, že mají třídnické hodiny, ale 41 % sdělilo, že TH nemají. Průměr na školu je 12 žáků s odpovědí ano, z toho příznivější výsledek s 15 žáky mají shodně žáci D a E. Nevyhovující výsledek s 14 ne má SŠ A.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
3. Otázka: Třídnické hodiny jsou:						
Pravidelné	1	3				7 %
Nepřavidelné	3	7	10	8	5	33 %
Občas	12	5	10	12	15	54 %

Na 3. otázku neodpovědělo 10 % žáků, pravidelné TH má pouze 7 % žáků, nepřavidelné 33 % a občas mají třídnické hodiny 54 % žáků. Zájmem je, aby se pravidelné třídnické hodiny co nejvíce rozšířily.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
4. Otázky: Kolik v procentech je v třídnických hodinách věnováno:						
Organizační záležitosti	48 %	51 %	42 %	56 %	47 %	
Prospěch	29 %	30 %	34 %	34 %	29 %	
Rizikové chování	23 %	19 %	24 %	10 %	24 %	

Ve 4. otázce, zaměřené na skladbu třídnických hodin, je uvedeno, že 48 % je věnováno organizačním záležitostem, 32 % pak prospěchu a projevům rizikového chování 20 %. Právě třídnické hodiny by měly být jedním z prostředků prevence rizikového chování, je proto žádoucí aktivně zvýšit právě tuto oblast.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
5. Otázka: Jaké jiné formy jsou ve Vaší škole používány:						
Školní parlament	16	20	17	14	11	78 %
V rámci vyuč.	10	13	12	11	10	56 %

Ze 100 žáků uvedlo v 5. otázce, že školní parlament existuje v 78 %. Z téhož počtu jsou třídnické hodiny v 56 % pouze v rámci vyučování. Přijatelným by bylo, pokud by ŠP opravdu fungoval. Využívání řádné vyučovací hodiny v 56 % namísto TH zkracuje již tak náročný vyučovací plán a tím ohrožuje kvalitu výuky.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
6. Otázka: Rizikové chování zjištěné v rámci TH řeší tř. učitel:						
Individuálně	10	8	13	7	10	48 %
Společně s tř.	15	7	8	11	12	53 %
S rodiči	4	2	2	9	9	26 %
S ředitelem	1		1	1	3	6 %

O tom, že se téměř v každé třídě vyskytuje rizikové chování nebo jeho náznak, není pochyb, podle závažnosti třídní učitel řeší ve 48 % problémy individuálně, v 53 % s celou třídou, v 6 % s ředitelem školy, 26 % řešení s rodiči není příliš vysoké číslo. Do řešení a prevence by měli být ve větší míře zapojeni rodiče.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
7. Otázka: Zaznamenali jste ve své třídě:						
Šikanu	9	1	4	8	2	24 %
Kyberšikanu	2		2	4	2	10 %
Drogy	8	6	3	12	6	35 %
Alkohol	17	13	7	8	15	60 %
Násilné chování i mimo školu	2		2	4	1	9 %

7. otázka je cíleně zaměřena na rizikové chování přímo ve třídách. Do výzkumného šetření se zapojili žáci různých ročníků z vybraných SŠ. Ze 100 oslovených žáků se se šikanou setkalo 24 %, s kyberšikanou 10 %, s alkoholem 60 %, s drogami 35 % a s násilím mimo školní budovy se setkalo 9 % dotazovaných. Vysoké procento žáků požívajících alkohol a drogy je velice znepokojující. Poměrně vysoké číslo se objevuje i v otázce šikany.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
8. Otázka: Byli jste Vy nebo spolužáci vystaveni:						
Šikana	7	1	4	8	2	34 %
Kyberšikana	1		2	4		7 %

S tím úzce souvisí následující otázka, kde se přímo se šikanou setkalo u sebe nebo svého spolužáka 34 % žáků a s kyberšikanou 7 %, naproti tomu 59 % se k této otázce nevyjádřilo. Ze zjištěných výsledků, kdy je šikaně nebo kyberšikaně vystaveno 41 žáků ze sta, což je téměř polovina, je naprosto pochopitelné, že je této formě rizik věnována mimořádná pozornost.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
9. Otázka: Odhalila tuto šikanu tř. učitel/ka:						
Ano				2	1	3 %
Ne	11	10	9	14	19	63 %

Pokud by se konaly dle pokynů MPMSŠ třídnické hodiny jako prevence proti rizikovému chování, tak by jistě 63 % žáků nevyhodnotilo, že vyučující tato riziková chování neodhalili, pouze u třech žáků ze sta vyučující odhalili šikanu, ale 34 % žáků se k této otázce vůbec nevyjádřilo.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
10. Otázka: Byla ve Vaší třídě zaznamenána šikana vůči vyučujícím:						
Ano	7	1	8	8	6	30 %
Ne	14	19	12	12	14	70 %

Z uvedené tabulky vyplývá, že žáci zaznamenali šikana vůči vyučujícím. Více jak čtvrtina vyučujících musela čelit tomuto negativnímu jevu, který by jistě vyřešila zásadní změna v postavení pedagogů ve společnosti.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
11. Otázka: Jsou třídnické hodiny:						
Povinné	11	17	7	11	20	66 %
Nepovinné	9	3	13	9	0	34 %

Jestliže mají třídní učitelé působit na žáky a zasadit se o prevenci vůči rizikovému chování žáků, je nezbytné, aby byly třídnické hodiny pravidelné, odráží se zde i nezáměr rodičů, ale také nedostatečné pochopení důležitosti TH jako tolik potřebná prevence.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
12. Otázka: Cítíte se ve škole bezpečně:						
Ano	15	18	19	13	12	77 %
Ne	5	2	1	7	8	23 %

Není žádným překvapením, že se celých 23 % žáků necítí ve škole bezpečně. V doplňujících otázkách k třídnickým hodinám se objevuje celá řada projevů rizikového chování, která nejsou řešena ani odhalena.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
13. Otázka: Zajímají se o třídnické hodiny Vaši rodiče:						
Ano	2		1	5	9	17 %
Ne	18	20	19	15	11	83 %

Bohužel následující otázka odhaluje skutečnost, že se většina rodičů nezajímá o třídnické hodiny, svůj zájem soustřeďují pouze na prospěch žáků, který je rozhodující. Přitom právě jejich dítě může být mezi těmi, kteří se necítí ve škole bezpečně, anebo patří do skupiny žáků, kteří nedůvěřují svému třídnímu učiteli, tak jak je uvedeno v následující tabulce.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
14. Otázka: Důvěřujete svému třídnímu učiteli:						
Ano	13	15	17	16	16	77 %
Ne	7	5	3	4	4	23 %

Průměr nedůvěry k třídnímu učiteli je mezi 3-7 žáky z 20 dotazovaných.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
15. Otázka: Máte problém s některým učitelem:						
Ano	14	8	12	15	9	58 %
Ne	6	12	8	5	11	42 %

Výsledky výzkumného šetření poukazují na skutečnost, že více jak polovina žáků má problémy s některým z vyučujících. V každé době se vždy najde skupina žáků, kteří mají problém s některým z vyučujících, důležité je, o jak závažný problém se jedná a zda je řešen. Na tuto otázku hledejme odpověď v následující tabulce k otázce č. 16.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
16. Otázka: S kým problém řešíte:						
S tř. učitelem	9	4	7	6	8	34 %
S učitelem	4	1	4	1	6	16 %
S rodiči	10	7	9	6	12	44 %
Se spolužáky	16	16	18	12	10	72 %

Z odpovědí na otázku, jak problém žáci řeší je zřejmé, že do řešení jsou zapojeny jak třídní učitelé, samotní učitelé, ale ve větší míře i rodiče. Je zcela pochopitelné, že největší podíl mají spolužáci, kteří jsou konkrétními svědky událostí.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
17. Otázka: Je klima ve Vaší třídě přátelské:						
Ano	17	17	15	17	17	83 %
Ne	3	3	5	3	3	17 %

Přátelské klima ve třídě dává předpoklad k lepším studijním výsledkům, ale i k vzájemné pomoci mezi spolužáky. Téměř vyrovnaná odpověď, že klima ve třídě není přátelské jistě odráží i skutečnost, že jsou třídnické hodiny dosud na středních školách podceňovány.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
18. Otázka: Snaží se učitelé pozitivně ovlivnit atmosféru ve třídě:						
Ano	9	15	13	8	14	59 %
Ne	11	5	7	12	6	41 %

Pozitivně ovlivňovat atmosféru ve třídách by se měl snažit každý pedagog, a to nejen třídní učitel, že tomu tak není, vyjadřuje tabulka k otázce č. 18.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
19. Otázka: Obrátili jste se někdy se svým problémem na výchovného poradce:						
Ano	3		1			4 %
Ne	17	20	19	20	20	96 %

Jestliže na každé střední škole pracuje pedagogický či výchovný poradce, následující odpovědi na poslední 19. otázku ukazují z výpovědí žáků, že tito pracovníci se aktivně na problémech žáků, ale ani pedagogů, zatím výrazně nebo vůbec, nepodílejí.

2.7 Kvantitativní vyhodnocení učitelů SŠ:

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
1. Otázka: Třídnické hodiny ve Vaší škole jsou organizovány:						
Ano	6	19	8	20	15	80 %
Ne	4	1	12			20 %

V úvodu dotazníků odpovědělo kladně na 1. otázku organizování třídnických hodin na SŠ více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných pedagogů, to je zjištění, které bychom mohli považovat za příznivé.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
2. Otázka: Třídnické hodiny jsou:						
Pravidelné		15	1	15	4	41 %
Nepřavidelné	10	5	14	5	11	53 %
Vůbec ne			5			6 %

V následující tabulce, jak můžeme vidět, jsou pravidelné třídnické hodiny v nepatrném množství. Ostatní výpovědi prokazují, že se sice organizují TH, ale jejich četnost je nedostačující. Pokud, kromě jiného, chápeme třídnické hodiny nejen jako zdroj informací, ale především jako možnost pozitivního ovlivňování dobrých vztahů ve třídě, ale i jako prevence, měly by se konat TH pravidelněji.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
3. Otázka: Jak často máte třídnické hodiny:						
Týdně		6	1	1		10 %
Měsíčně	1	4/3x za 14 dní	4	3	7	24 %
Čtvrtletně	2			13	2	20 %
Dle situace	7	7	15	3	4	42 %

Toto tvrzení o nedostatečné pravidelnosti TH svědčí i následující výsledky výzkumu. Řešit rizikové chování až k němu dojde, tedy podle situace, vypovídá o absenci prevence.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
4. Otázky: Jakou jinou formu místo třídnických hodin využíváte:						
Školní parlament	6	7	6		4	27 %
V rámci vyuč.	7	14	14	20	11	78 %

Pokud by byl ŠP považován za doplněk třídnických hodin, kdy je část zodpovědnosti přenesena na žáky a jejich zástupce, můžeme to považovat za příznivé zjištění. Ale přenést celou odpovědnost právě na žáky bez možného pravidelného vlivu třídních učitelů, není možné toto řešení považovat za zdařilé. Kromě toho zkracovat vyučovací hodinu a řešit záležitosti, patřící do třídnických hodin právě tam, a vykazovat tuto část vyučovací hodiny za hodinu třídnickou, je výpověď o množství pořádání TH zkrslující.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
5. Otázka: Je to pro třídního učitele:						
Placená činnost	4	15	4	20	5	57 %
Neplacená činnost	6	5	16		10	43 %

Jestliže je organizování třídnických hodin činností neplacenou nelze se divit, že se třídnické hodiny, na které je nutno se řádně připravit jako na vyučovací hodinu, nesetkávají s podporou třídních učitelů. Ti pak využívají části vyučovacích hodin, kde prioritně řeší organizační záležitosti a prospěch.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
6. Jaká témata v třídnických hodinách prioritně řešíte (v procentech):						
Organizační záležitosti	59 %	68 %	59 %	57 %	57 %	60 %
Prospěch	26 %	15 %	24 %	27 %	27 %	24 %
Rizikové chování	15 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %

Toto tvrzení podporuje i následující výpověď pedagogů, kde je rizikovému chování a jeho prevenci věnováno minimum času.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
7. Otázka: Máte třídnické hodiny ve ŠVP:						
Ano		7	2	20		34 %
Ne	10	13	18		12	62 %
Nevím					3	4 %

O zahrnutí třídnických hodin do ŠVP vypovídají následující zjištění z výpovědí vyučujících. Jejich nezahrnutí třídní učitele nic k jejich konání nezavazuje.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
8. Otázka: Evidujete třídnické hodiny v třídní knize:						
Ano	3	16	9	20	15	74 %
Ne	7	4	11			26 %

Jestliže je za třídnické hodiny považováno i využití části vyučovací hodiny je zřejmé, že je zápis do třídní knihy pochopitelný, i přes to, že se o klasickou třídnickou hodinu nejedná, ale potřebné informace jak k chování, tak k prospěchu se žáci dozvědí.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
9. Otázka: Třídnické hodiny jsou:						
Ve třídě jako vyuč. hod.	10	19	16	20	15	94 %
Mimo třídu		1	4			6 %

Několikrát jmenovány metodické pokyny doporučují, aby se třídnické hodiny konaly v jiných prostorech než ve třídě, což vzhledem k vytíženosti tříd nelze mnohdy technicky zajistit. Stačilo by jiné uspořádání třídy, kdy se třídní učitel stane součástí žáků, odpadne prostor, který obě skupiny dělí.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
10. Otázka: Zaznamenali jste ve třídě: (lze více odpovědí)						
Šikanu	6		10	8	3	32 %
Kyberšikanu	3	3	7	4	1	21 %
Drogy	1	1	4	9	6	25 %
Alkohol	2	4	5	15	5	36 %
Násilné chov. i mimo školu			5	1		7 %

Ve všech výpovědích učitelů v otázce 10. se ukazuje, že všechny formy rizikového chování učitelé ve všech zmiňovaných školách zaznamenali. Výrazně se, oproti dotazníkům žáků, liší v odpovědích na požívání alkoholu žáků, kdy žáci uvádějí téměř dvojnásobné množství, u některých výpovědí se procentuálně téměř shodují, kromě kyberšikany, na kterou téměř dvojnásobně upozorňují učitelé.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
11. Otázka: Jaká je celkově spolupráce s rodiči:						
Dobrá	2	10	5	1	5	27 %
Průměrná	6	6	13	10	8	51 %
Špatná		1	2	9		14 %
Žádná	2	3			2	8 %

Na spolupráci s rodiči se většina pedagogů přiklání k názoru, že je dobrá nebo průměrná. Špatná nebo žádná je zpravidla s rodiči problémovějších žáků, kteří začnou spolupracovat až v okamžiku závažnějšího přestupku jejich dítěte. Některým rodičům stačí, že mohou prostřednictvím internetu zkontrolovat pouze prospěch.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
12. Otázka: Byli jste seznámeni s Metodickým pokynem k org. TH jako prevence rizik						
Ano	3	2	1		4	12 %
Ne	7	18	19	20	11	78 %

K otázce č. 12 není třeba komentáře, samotná tabulka dává jasnou odpověď.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
13. Otázka: Zúčastnili jste se semináře k vedení třídnických hodin:						
Ano	4	5	2		4	18 %
Ne	6	15	18	20	11	82 %

Rovněž tak následující otázka a odpovědi na ni poukazují na to, že školení na téma „Třídnické hodiny jako prevence proti rizikovému chování žáků“ se neseťkává téměř se žádným zájmem.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
14. Otázka: Domníváte se, že jsou třídnické hodiny potřebné:						
Spíše Ano	5	10	6	13	8	49 %
Ano	3	10	10	6	7	42 %
Nevím	2		4	1		9 %
Spíše Ne						
Ne						

Odpovědi na otázku, zda se konají třídnické hodiny na školách, je patrné, že jsou organizovány, ale odpovědi na tuto otázku nám napovídají, jakou podporu mají ze strany učitelů, kdy o jejich organizování nejsou učitelé mnohdy nakloněni a jejich význam dosud podceňují.

Název školy	A	B	C	D	E	Průměr v %
15. Otázka: V rámci připravované reformy školství byste doporučovali: (lze i více odpovědí)						
Posílit postavení uč.	7	11	17	20	12	78 %
Zredukovat uč.	1	3	3		1	8 %
Snížit adm.	8	13	20	19	13	86 %
Sjednotit pokyny MŠMT	1	5	2		8	19 %
Zamezit zneuž. VT v učebnách	1	2	3	2	1	10 %
Zákaz mobilů	6	13	9	20	9	71 %
Posílit sport. aktivity	4	8	5	5	6	33 %
Rázněji řešit rizikové chování	5	9	11	14	5	52 %

V poslední otázce se učitelé jednoznačně vyjadřují k tomu, co je nejvíce trápí, zatěžuje a jaké změny by uvítali. Nejvíce je zatěžuje administrativa, ale nespokojeni jsou i s postavením a doceněním ve společnosti.

3. ZÁVĚR

- jak se postupně mění téma ve výzkumný problém a výzkumný cíl

Shrnutí bakalářské práce by mělo potvrdit nebo vyvrátit předpoklad ke konání třídnických hodin na středních školách.

Shrnutí praktické (empirické) části práce

Z dotazníkového výzkumu vyplývá, že obě skupiny, tj. žáci i učitelé, se shodují na tom, že jsou u nich třídnické hodiny organizovány a považují je za potřebné. U pravidelného organizování se však podstatně rozcházejí. Žáci vnímají, že jsou pravidelné třídnické hodiny pouze ve 4 %, naproti tomu učitelé vykazují, že jsou pravidelné hodiny ze 41 %, mimo to 10 % žáků nedokázalo na otázku odpovědět. Obě sledované skupiny se shodují, že jsou třídnické hodiny organizovány občas nebo dle situace. I přes skutečnost, že jsou výsledky odpovědí na konání třídnických hodin celkem uspokojivé, je zarážející, že téměř polovina z dotazovaných učitelů odpověděla na otázku, zda považují třídnické hodiny za potřebné spíše ano, jednoznačné ano je méně jak polovina a 9 % odpovědělo nevim. Odpovědi učitelů ovlivňuje jistě i skutečnost, že jsou třídnické hodiny dle učitelů zařazeny v 78 % na začátek vyučovací hodiny, obdobně odpovídají, i když nižším procentem, žáci.

Protože ve 43 % jsou třídnické hodiny neplacenou činností, není to vina ani učitelů, ani žáků, ale ředitelů škol, kteří mohou pro celou školu využít svých pravomocí a třídnické hodiny zařadit jako povinné, a to jako placenou část. Rovněž lze stanovit, v jakém rozsahu mají být organizovány. V této souvislosti je třeba připomenout, za jakých podmínek mají nepravidelné hodiny být oznámeny, a to jak žákům, tak zejména rodičům, kde se doporučuje písemná forma termínu a času konání TH.

Shodně uvádějí obě skupiny, že na jejich škole funguje i Školní parlament. Žáci se shodují, že na všech 5 školách pracuje 78 % ŠP ze 100 dotazovaných, dle učitelů pouze 27 % z 85 dotazovaných. V teoretické části je uvedeno, a to na vzorku 2 300 ŠP, že z nich opravdu aktivně pracuje asi 20 %, což by znamenalo, že aktivně pracuje na sledovaných školách asi 16 % ŠP, bereme-li v úvahu odpovědi žáků. Ve školních parlamentech přebírají zčásti odpovědnost za celou třídu jejich zástupci, tedy spolužáci, což je příznivé, ale oni sami nemohou řešit negativní projevy v chování svých spolužáků.

Pokud mají třídnické hodiny působit preventivně proti rizikovému chování, tak není žádoucí, aby se na úkor vyučovací hodiny probíraly informace, které zcela jednoznačně patří do třídnických hodin. Nejenže se tím zkracuje, a to v různém rozsahu, řádná vyučovací hodina, ale zhoršuje se tím kvalita výuky, např. prostor pro opakování učiva. Kromě toho se

z časových důvodů třídní učitelé soustřeďují na organizační záležitosti, prospěch a prevence rizik. chování se tím stávají jakýmsi doplňkem. Rizikovým chováním se pak začne škola zabývat až v okamžiku, kdy jsou žáci nebo učitelé vystaveni např. šikaně.

Do rizikového chování nepatří jenom šikana, ale i kyberšikana, požívání alkoholu, drog, ale i násilí organizované ve skupinách mimo školu. Žáci uvedli, že byli svědky šikany vůči vyučujícím. Zvláště na těchto školách by bylo nutné pravidelně sledovat násilnické chování žáků, aby byli vyučující před násilníky chráněni. Snad by tomu napomohlo, pokud by nositelé vzdělání byli považováni za státní úředníky, čímž by celospolečensky stoupla nejen jejich prestiž, ale po zdůraznění jejich právní ochrany a díky snížení hranice odpovědnosti, by tomuto rizikovému chování žáků bylo jistě významně zamezeno.

Velice znepokojující je, že se o třídnické hodiny nezajímá 83 % rodičů, což ostatně koresponduje se zjištěním, že na řešení a prevenci rizikového chování se podílí pouze 26 % rodičů, přičemž výpověď žáků uvádí, že se ve třídě objevuje šikana, kyberšikana, drogy a alkohol, ale i skupinové násilí mimo školu.

Je alarmující zejména skutečnost, že alkohol požívá dle žáků 60 % z nich a drogy 35 %. Pochopitelně žáci vědí o svých spolužácích mnohem víc než pedagogové, jak vyplývá z otázky č. 10 u učitelů.

Nezájem rodičů a nečinnost pedagogů nejenže tato rizika neodhaluje, ale nefunguje ani prevence, do které by se měli společně zapojit nejen pedagogové, rodiče, ale v neposlední řadě i výchovný poradce, který na škole bezpochyby pracuje. Se svými problémy se na ně obrátili pouze 4 žáci ze 100 dotazovaných. Jejich aktivita ve vyhledávání rizikového chování žáků by byla určitě přínosem, jsou to odborníci, takže by jistě našli příležitost, jaký postup zvolit. Ze svého „kabinetu“ toho asi moc nezjistí, daleko účinnější by bylo naslouchat žákům, pozorovat jejich chování např. o přestávkách. V neposlední řadě by právě v třídnických hodinách, pokud by byly konány a byli na ně výchovní poradci pozváni, mohli působit na žáky preventivně, případně navrhnout konkrétní opatření. Vždyť vyjádření, jak velké množství žáků požívá alkohol a drogy, je námět na zvýšenou pozornost, kterou je třeba věnovat tomuto závažnému problému, a přijmout taková možná opatření, která plynou z pravomocí vedení školy, aby se počet žáků vykazujících různé formy rizikového chování, postupně snižoval.

Žáci se dále v doplňujících otázkách vyjadřují k tomu, že nedůvěřují svému třídnímu učiteli, mají problém s některým z vyučujících. Někteří z nich se dokonce necítí ve škole bezpečně. Pokud se už žák dostane do jakýchkoliv vážnějších problémů, je příznivé, že se

do řešení zapojují třídní učitelé, učitelé, ale i rodiče, i když je otázkou, zda se nedalo problémům předejít.

V každé době se na středních školách vyskytovaly situace, kdy žáci, někdy oprávněně, jindy nikoliv, nabývali určitého dojmu nespravedlnosti od některého z vyučujících. A to, že se vyzpovídají především spolužákům, je pochopitelné. Proto by se měla i drobná nedorozumění řešit dialogem a předejít tak trvalé vzájemné nedůvěře.

Dalším vážným zjištěním je, že se o Metodických pokynech k organizování třídnických hodin jako prevence proti rizikovému chování žáků, tak jak je uvedeno u otázky č. 10, dozvědělo pouze 12 % pedagogů a jen 18 % se zúčastnilo školení k tomuto tématu. Chybou může být špatná distribuce z ministerstva, špatná komunikace v rámci školy nebo nezájem učitelů.

Tak jak byly do dotazníků žáků zařazeny doplňující otázky, které nám dávají ucelenější obrázek o situaci na středních školách v souvislosti s organizováním třídnických hodin, tak byly do dotazníků pedagogů zařazeny doplňující otázky, které jistě mohou ovlivnit rozporuplný přístup k třídnickým hodinám. Nejvíce učitelů, tak jak vyplývá z tabulky, volá po snížení administrativního zatížení učitelů, dalším požadavkem je posílení postavení učitelů, vyjadřují se rovněž k možnosti zakázání nebo omezení používání mobilních telefonů během vyučování. Další výraznou skupinou jsou učitelé, kteří se přiklánějí k názoru ráznějšího řešení závažných přestupků proti školnímu řádu.

Výstupy z obou skupin dotazovaných nám poskytují dostatek materiálu k tomu, abychom mohli potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, který je uvedena v úvodu práce.

Výzkumné šetření prostřednictvím dotazníků pro žáky i učitele prokázalo, že obě skupiny považují třídnické hodiny za potřebné. Výsledky ze škol, kde organizují pravidelné třídnické hodiny, ukazují, že je u nich nižší procento rizikového chování, rovněž tak šikana vůči pedagogům je, ze všech sledovaných škol, nejmenší. Pokud bychom dále posuzovali vliv TH na to, zda žáci důvěřují svému třídnímu učiteli, jsou odpovědi žáků, kde organizují TH, mnohem příznivější. I když je celkem vysoké procento žáků, kteří mají problém s některým z pedagogů, není tato situace nijak neobvyklá, v každé škole se najde vzájemné nepochopení mezi žáky a učiteli, je nutné však tuto situaci řešit. A právě pravidelnější třídnické hodiny by mohly tuto situaci příznivě ovlivnit.

Na otázku, zda je klima ve třídě příznivé, odpověděla většina žáků sice kladně, ale neuspokojivě je, že se příznivou atmosféru ve školách snaží ovlivnit pouze 59 % učitelů, což může napovídat o tom, že vážne spolupráce mezi jednotlivými pedagogy. Ovlivnit pozitivní klima a dobrou atmosféru nemohou jen třídní učitelé prostřednictvím třídnických

hodin, ale na rizikové chování žáků je třeba reagovat okamžitě a prostřednictvím třídního učitele situaci řešit. Protože při negativních projevech chování celkem dobře spolupracují i rodiče, je otázkou, zda by se nedalo udělat více v oblasti prevence.

Právě třídní učitelé by však na třídnických hodinách mohli zaznamenat, na základě výpovědi žáků, problémy s některými pedagogy a reagovat na situaci pohovorem s učiteli, kterých se to bezprostředně týká. Pokud by se pokusili úspěšně o nápravu, jistě by tím stoupla důvěra žáků a příznivě by to ještě více pozitivně ovlivnilo přátelské klima ve třídách. Z uvedených poznatků vyplývá, že stanovená hypotéza je pravdivá, ale některé střední školy zatím rozpačitě vnímají důležitost třídnických hodin jako preventivní možnost eliminace rizikového chování žáků. V tomto ohledu selhává i přístup vedení SŠ, které nereaguje pozitivně ani na Metodické pokyny vydávané MŠMT k problematice TH jako prevence, ale ani nepodporují doškolování učitelů k této činnosti. Přípravovaná reforma školství, o které se dnes již veřejně hovoří, by ji měla pojmout v širším slova smyslu a začít u vysokých škol, které jsou odpovědny za vzdělání budoucích učitelů, a to pro všechny stupně vzdělání. Do osnov vysokoškolského vzdělání by měla být zařazena i výuka, jak být dobrým třídním učitelem, protože se nynější studenti dříve či později mohou stát třídními učiteli. Na tuto možnost, včetně správného pochopení významu třídnických hodin, by byli mnohem lépe připraveni.

O tom, že školství procházelo, prochází a bude i v budoucnu procházet ať již dílčími či komplexními reorganizacemi, je víc než jasné. Snad se po dobře promyšlených krocích v reorganizaci školství podaří navrátit celému školskému systému jen ten nejvyšší kredit a důvěru ve schopnost kvalitního vzdělání.

4. POUŽITÁ LITERATURA

DOLEŽALOVÁ Mgr., Jana a Robert ČAPEK Mgr. Pedagogická situace pro cvičení z pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové, 2002. ISBN 80-7041-912-1.

ČAPEK, R. Třídní klima a školní klima. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 12-13

LAŠEK, PhDr. Jan. Sociálně psychologické klima školních tříd. Druhé. Hradec Králové: Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové, 2001. ISBN 978-80-7041-699-2.

CANDGELOSI, James S. Strategie řízení třídy: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce. 5. Praha: Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-650-6.

VALIŠOVÁ, A. & KASÍKOVÁ, H. a kol. (2007) Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0

PÍŠOVÁ, M. A., PH.D., doc. PhDr. Michala, ed. Portfolio v profesní učitele. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009. ISBN 978-80-7395-024-8.

KYRIACOU, Chris. Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu. Praha: Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-022-7.

KYRIACOU, CH., Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování. 2. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 92-97, ISBN 80-7178-965-8

PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 2. rozš. vyd. Praha: Portál, 2002a, s. 333-343, ISBN 80-7178-631-4

HERMOCHOVÁ, S. Jak být dobrý třídní učitel. In KASÍKOVÁ, H., BUDINSKÁ, M. & BERAN, V. (eds.) (2008) Třída – návod k použití: kompletní průvodce pro práci s třídním kolektivem. Praha: Josef Raabe. ISBN 1803-5612. s.1-18.

PRŮCHA, Jan. Učitel: Současné poznatky o profesi. Praha: Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.

ŠVEC, V., CHUDÝ, Š. Pedagogika v teorii a praxi. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2004, s. 34, ISBN 80-7318-92-4

SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85931-11-7. středních škol. 1.vyd. Praha: SPN, 1989. 160 s. ISBN 80-04-23209-4.

MAREŠ, J. Pedagogická psychologie. Praha: Portál, 2013. 702 s. ISBN 978-80-262-0174-8

DUBEC, Mgr., Michal: Třídnické hodiny, Metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy, s. 82, Praha 2007 ISBN 978-80-87145-20-3

- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. & MAREŠ, J. (2009) Pedagogický slovník. Praha: Portál. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SPIPKOVÁ, V. a kol. (2005) Proměny primárního vzdělávání v ČR. Praha: Portál. ISBN 80-7178-942-9.
- KYRIACOU, CHRIS: Řešení výchovných problémů ve škole. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 150 s. ISBN 80-7178-945-3
- ŘÍČAN, PAVEL: Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. 1. vydání. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9
- KARNSOVÁ, MICHELLE: Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. 1. vydání. Praha: Portál, 1995, 151 s. ISBN 80-7178-032-4
- KOLÁŘ, MICHAL: Bolest šikanování, Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 1. vydání. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-7178-513-X
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník: 3. doplněné a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2001, 322 s., ISBN 80-7178-579-2
- FONTANA, D. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál, 1997, 384 s., ISBN 80-7178-063-4
- VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. Praha: Karolinum, 2005, s. 317, ISBN 978-80-2460-841-9
- NELEŠOVSKÁ, ALENA: Pedagogická komunikace v teorii a praxi. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, 172 s. ISBN 80-247-0738-1
- URBÁNEK, PETR: Vybrané problémy učitelské profese: Aktuální analýza. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005, 229 s. ISBN 80-7083-942-2
- OBST, OTTO: Manažerské minimum pro učitele. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 121 s. ISBN 80-244-1359-0
- SOLFRONK, JAN A KOL.: Učitelství jako profese. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2000, 70 s. ISBN 80-7083-390-4
- MÜHLPACHR, P. Sociální kompetence učitele z pohledu sociální práce In: VESELÁ, Z., ŠVEC, V. (ed.) Proměny školy, učitele a žáka na přelomu tisíciletí. Brno: Konvoj, 2001, s. 134-138, ISBN 80-7302-016-5
- STŘELEČEK, S. Předpoklady utváření dovedností učitele kooperovat s rodiči žáků. In: ŠVEC, V. a kol. Cesty k učitelství: utváření a rozvíjení pedagogických dovedností. Brno: Paido, 2002, s. 184-202, ISBN 80-7315-035-2

ŠVEC, V. Předpoklady rozvíjení pedagogických dovedností studentů. In: ŠVEC, V. a kol. Cesty k učitelské profesi: utváření a rozvíjení pedagogických dovedností. Brno: Paido, 2002a, s. 36-54, ISBN 80-7315-035-2

KALHOUS, Z. OBST, O. a kol. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002, s. 387-397, ISBN 80-7178-253-X

Přílohy:

Příloha č. 1 – Dotazník žáků

Třídnické hodiny na středních školách

Žáci, žákyně,

součástí mé bakalářské práce „Třídnické hodiny na středních školách“ je i empirická část, která se zabývá praktickou částí. Pro tento účel jsem vypracovala dotazníky, které by měly potvrdit nebo vyvrátit názory z teoretické části bakalářské práce. Obracím se na Vás, jako na žáky střední školy, s žádostí o vyplnění dotazníku. Na základě Zákona o ochraně osobních údajů bude zveřejněna pouze škola a třída, odpovědi budou sloužit výhradně jako podklad pro empirickou část bakalářské práce. Děkuji za spolupráci.

Název školy:

Třída:

1. Domníváte se, že jsou třídnické důležité:

- Ano
- Ne

2. Probíhají ve Vaší třídě třídnické hodiny:

- Ano
- Ne

3. Třídnické hodiny jsou:

- Pravidelné
- Nepravidelné
- Občas

4. Kolik v procentech je v třídnických hodinách věnováno:

- Org. záležitostem.....
- Prospěchu.....
- Rizikovému chování.....

5. Jaké jiné formy jsou ve Vaší škole používány?

- Školní parlament
- Informace v rámci vyučovacího předmětu třídního učitele/ky

6. Rizikové chování zjištěné v rámci TH řeší tř. učitel:

- Individuálně
- Společně se třídou
- S rodiči
- S ředitelem

7. Zaznamenali jste ve své třídě:

- Šikanu
- Kyberšikanu
- Alkohol
- Drogy
- Násilné chování mimo školu

8. Byli jste Vy nebo spolužáci vystaveni:

- Šikaně
- Kyberšikaně

9. Odhalila tuto šikanu tř. učitel/ka:

- Ano
- Ne

10. Byla ve Vaší třídě zaznamenána šikana vůči vyučujícím:

- Ano
- Ne

11. Jsou třídnické hodiny:

- Povinné
- Nepovinné

12. Cítíte se ve škole bezpečně?

- Ano
- Ne

13. Zajímají se o třídnické hodiny Vaši rodiče?

- Ano
- Ne

14. Důvěřujete svému třídnímu učiteli?

- Ano
- Ne

15. Máte problém s některým učitelem?

- Ano
- Ne

16. S kým problém řešíte: (lze více odpovědí)

- S třídním učitelem
- Učitelem
- Rodiči
- Spolužáky

17. Je klima ve Vaší třídě přátelské?

- Ano
- Ne

18. Snaží se učitelé pozitivně ovlivnit atmosféru ve třídě?

- Ano
- Ne

19. Obrátili jste se někdy se svým problémem na výchovného poradce?

- Ano
- Ne

Příloha č. 2 – Dotazník učitelů SŠ

Třídnické hodiny na středních školách

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,
pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Třídnické hodiny na středních školách“. Kromě teoretické části obsahuje BC i část empirickou, která má zmapovat skutečný stav na SŠ. Dovoluji si Vás touto cestou požádat o spolupráci a vyplnění dotazníků. V zájmu ochrany osobních údajů nebudou vaše osobní údaje, tj. jméno a příjmení, název SŠ a Vaše postavení v učitelském sboru nikde zveřejněny, pouze výsledky obsažené v dotazníku, ostatní údaje budou anonymní. Děkuji za vstřícnost a spolupráci.

Ráda bych se zeptala na vaše zkušenosti s třídnickými hodinami.

Název školy:.....

1. Třídnické hodiny na Vaší škole jsou organizovány:

- Ano
- Ne

2. Třídnické hodiny jsou:

- Pravidelné
- Nepravidelné

3. Jak často máte třídnické hodiny:

- Týdně
- Měsíčně
- Čtvrtletně
- Dle situace

4. Jakou jinou formu místo třídnických hodin využíváte:

- Školní parlament
- Využíváme část vyučování tř. učitele jako náhradu za TH

5. Je to pro třídního učitele:

- Placená činnost - přímá vyučovací povinnost
- Neplacená - nepřímá

6. Jaká témata v třídnických hodinách prioritně řešíte (v procentech):

- Organizační záležitosti.....
- Prospěch.....
- Riziková chování.....

7. Máte třídnické hodiny zahrnuté v ŠVP:

- Ano
- Ne

8. Evidujete třídnické hodiny v třídní knize:

- Ano
- Ne

9. Třídnické hodiny jsou:

- Ve třídě jako vyuč. hod.
- Mimo třídu

10. Zaznamenali jste ve třídě: (lze více odpovědí)

- Šikanu
- Kyberšikanu
- Drogy
- Alkohol
- Násilné chování i mimo školu

11. Jaká je spolupráce s rodiči po zjištění rizikového chování žáka v rámci třídnických hodin:

- Dobrá
- Průměrná
- Špatná
- Žádná

12. Byli jste seznámeni s Metodickým pokynem k organizování třídnických hodin?

Třídnická hodina- základ bezpečí PRCH-IPBK-0158/2017.

- Ano
- Ne

13. Zúčastnili jste se školení či semináře k vedení třídnických hodin:

- Ano
- Ne

14. Domníváte se, že jsou třídnické hodiny potřebné?

- Spíše Ano
- Ano
- Nevím
- Spíše Ne
- Ne

15. V rámci připravované reformy školství byste doporučovali:

- Posílit postavení učitelů
- Zredukovat obsah učiva tak, aby bylo více prostoru pro opakování učiva
- Snížit administrativu
- Více sjednotit pokyny MŠMT, aby byly platné pro všechny typy škol (státní, soukromé, církevní)
- Zamezit zneužití VT ve třídách s počítači
- Omezit nebo zakázat používání mobilních telefonů v průběhu celého vyučování (žáci se mají připravit na další vyuč. hodinu, nasvačit, komunikovat se spolužáky apod.)
- Posílit sportovní a fyzickou aktivitu žáků
- Rázně řešit rizikové chování jednotlivců i celých skupin, a to za účasti rodičů, výchovného poradce, případně policie

Příloha č. 3 – Netradiční pohled na třídnické hodiny

Úklid školního pozemku aneb třídnická hodina trochu jinak¹⁵

O tom, že se dá třídnická hodina prožít i jinak než jen sezením ve školních lavicích,

se přesvědčili letošní druháci, kteří se s velkým nasazením pustili pod vedením třídní učitelky do úklidu školního pozemku. Jaro se začalo hlásit, a tak musí pryč staré listí, plevel a nepořádek. Nezalekli se ani psích fekálií, které zde zanechávají pejsci neukázněných „pejskařů“.

S úsměvem na líci, spokojeností za vykonanou práci a vyplavenými endorfiny odcházeli z netradiční třídnické hodiny. A jak jim to šlo, se můžete přesvědčit ve [fotogalerii](#).

¹⁵ SZŠ Kroměříž: *Úklid školního pozemku aneb třídnická hodina trochu jinak* [online]. [cit. 2019-05-31]. Dostupné z: <http://www.szskm.cz/uklid-skolniho-pozemku-aneb-tridnicka-hodina-trochu-jinak-1>